

UNIVERSITETI I EVROPËS JUGLINDORE
УНИВЕРЗИТЕТ НА ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА
SOUTH EAST EUROPEAN UNIVERSITY

FAKULTETI I JURIDIKËS
ПРАВЕНА ФАКУЛТЕТ
FAKULTY OF LAW

Fakulteti i Juridikës
Studime pasdiplomike- drejtimi Penal

PUNIMI MASTER

***“DISA SHKAQE TË KRIMINALITETIT TË JAKAVE TË BARDHA-
ASPEKTE NACIONALE DHE KRAHASUESE”***

Kandidati-ja:

Jusuf Iseni

Mentori

Prof.dr.Ismail Zejneli

Maj, 2021

PËRMBAJTJA E PUNIMIT

<i>QËLLIMET E HULUMTIMIT</i>	<i>6</i>
<i>HIPOTEZAT DHE PYETJET KËRKIMORE.....</i>	<i>6</i>
<i>PYETJET KËRKIMORE</i>	<i>6</i>
<i>RËNDËSIA E PUNIMIT</i>	<i>7</i>
<i>KAPITULLI 1</i>	<i>8</i>
<i>KRIMI I JAKAVE TË BARDHA DHE KRIMINALITETI NË PËRGJITHËSI</i>	<i>8</i>
<i>1.1 Nocioni i krimit të jakës së bardhë</i>	<i>11</i>
<i>1.2. Elementet (veçoritë) e krimit të jakës së bardhë.....</i>	<i>13</i>
<i>1.2.1. Krimi i jakës së bardhë dhe vështirësitë për përcaktimin e tij</i>	<i>14</i>
<i>1.2.2. Kriteri kryesor të përcaktimeve dhe tipologjive të krimit të jakave të bardha</i>	<i>15</i>
<i>1.3. Dallimi mes krimit të jakës së bardhë dhe krimeve të tjera.....</i>	<i>15</i>
<i>1.3.1. Dallimi në mes krimit të jakës së bardhë dhe krimit të organizuar</i>	<i>17</i>
<i>1.3.2. Kriminaliteti i jakës së bardhë dhe kriminaliteti ekonomik.....</i>	<i>18</i>
<i>KAPITULLI 2.....</i>	<i>20</i>
<i>SHKAQET E PARAQITJES SË KRIMIT TË JAKËS SË BARDHË</i>	<i>20</i>
<i>2.1. Mungesa e kontrollit shtetëror.....</i>	<i>21</i>
<i>2.1.1. Çrregullimi i vlerave shoqërore.....</i>	<i>22</i>
<i>2.1.2. Moskonfiskimi i dobisë pasurore</i>	<i>23</i>
<i>2.1.3. Prirjet kriminale të disa zyrtarëve shtetëror</i>	<i>25</i>
<i>2.1.4. Shqiptimi i sanksioneve të buta.....</i>	<i>28</i>
<i>3. Format e shfaqjes së korrupsionit.....</i>	<i>28</i>
<i>3.1. Llojet e korrupsionit nga këndvështrimi kriminologjik</i>	<i>29</i>
<i>3.2. Korrupsioni si krim ekonomik</i>	<i>31</i>
<i>3.3. Matja e korrupsionit</i>	<i>31</i>

<i>4. Zyrtarët public dhe ryshfeti.....</i>	<i>32</i>
<i>4.1. Dhënia e ryshfetit nëpunësve public</i>	<i>33</i>
<i>4.2. Shpërdorimi i detyrës</i>	<i>35</i>
<i>4.3. Përfitimi i padrejtë.....</i>	<i>37</i>
<i>4.4. Ndikimi i ryshfetit dhe krimeve tjera në ndërmarrjet private</i>	<i>38</i>
<i>5. Pasojat e korrupsionit.....</i>	<i>40</i>
<i>KAPITULLI 3.....</i>	<i>41</i>
<i>ASPEKTE KRAHASIMORE TË KRIMIT TË JAKËS SË BARDHË.....</i>	<i>41</i>
<i>3. Teoritë mbi krimin e jakës së bardhë.....</i>	<i>41</i>
<i>3.1. Koncepti i krimit të jakave të bardha në literaturën amerikano-veriore.....</i>	<i>42</i>
<i>3.2. Aferat dhe skandalet më të njohura lidhur me krimin e jakës së bardhë.....</i>	<i>43</i>
<i>3.3. Aktet juridike ndërkombëtare në fushën e luftimit dhe parandalimit të krimit të jakës së bardhë</i>	<i>43</i>
<i>3.4 Krahasim me vendet në rajon</i>	<i>45</i>
<i>3.4.1. Krahasim me R.Shipërisë.....</i>	<i>45</i>
<i>3.4.2. Krahasim me R.Kosovës</i>	<i>49</i>
<i>3.4.3. Krahasim me R.Malit të Zi.....</i>	<i>53</i>
<i>3.4.4. Krahasim me R.Serbisë.....</i>	<i>55</i>
<i>KAPITULLI 4.....</i>	<i>57</i>
<i>PRAKTIKA GJYQËSORE.....</i>	<i>57</i>
<i>4.1 Të dhënat statistikore.....</i>	<i>57</i>
<i>Tabela a) Veprat penale “Krimi i jakës së bardhë” 2015-2019 RMV</i>	<i>58</i>
<i>4.2 Praktika Gjyqësore në Gjykatën Themelore të Tetovës në lidhje me rastet krimi i jakës së bardhë</i>	<i>58</i>
<i>4.2.1. Të dhëna për veprat penale që përbëjnë kriminalitetin e jakës së bardhë</i>	<i>59</i>

<i>4.2.2.Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të korrupsionit 2014-2018.....</i>	<i>60</i>
<i>Grafikoni a) Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të korrupsionit 2014-2018</i>	<i>61</i>
<i>Grafikoni b) Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të korrupsionit 2014-2018 – Gjykata Shkup.....</i>	<i>62</i>
<i>4.2.2.Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të pastrimit të parave..</i>	<i>62</i>
<i>Tabela b) Vepra penale Pastrimi i parave 2014-2018</i>	<i>63</i>
<i>4.3Anketa në lidhje me kriminalitetin e jakës së bardhë</i>	<i>63</i>
<i>4.4. Vendndodhja / Mbulimi.....</i>	<i>63</i>
<i>4.4.1 Pyetje e anketës.....</i>	<i>63</i>
<i>4.5 Interpretimi dhe paraqitja e rezultateve nga pyetësi i realizuar.....</i>	<i>64</i>
<i>PËRFUNDIMI</i>	<i>67</i>

Falenderoj thellësishtë dhe u jam mirënjohëse përjetësisht dy personave më të veçantë në jetën time të cilët ishin afër meje në çdo hap të jetës sime duke më ofruar mbështetje të pa kusht emocionale dhe financiare.

Falenderoj babain tim, dhe nënën time, të cilët besuan dhe më përkrahën në çdo sukses timin.

Një falenderim tjetër të përziemërt i'a dedikoj gruas time Lulzanës.

Falenderim i veçantë shkon për mentorin Prof. Dr Ismajl Zendeli për ndihmën profesionale dhe këshillat e dhëna.

Poashtu, falenderoj familjen time të gjerë të cilët në mënyra të ndryshme e lehtësuan punën time.

Së fundmi, por jo për nga rëndësia, falenderoj shoqërinë time për këshillat dhe përkrahjen e vazhdueshme, jam me fat që janë pjesë e jetës sime.

Qëllimet e hulumtimit

Në aspekte dhe shkallë të ndryshme krimi i jakës së bardhë ushtron ndikim negativ në shoqëri. Krahas ndikimit negativ në ekonominë e vendeve nacionale krimi i jakës së bardhë ka pasoja të rënda në sektorin e ekonomisë dhe mund të bëhen pengesë për investime të huaja private.

Prandaj qëllimi i këtij punimi do të jetë identifikimi i shkaqeve që ndikojnë në krimin e jakës së bardhë si dhe do të bëhen analiza komparative me disa vende në rajon.

Do të krahasohen rezultatet e arritura shkencore të fushës së krimit të jakës së bardhë me vendet tjera të rajonit dhe më gjerë si dhe të rekomandoj që të zbatohen ato rezultate me sukses në fushën e parandalimit dhe luftimit të kësaj forme të kriminalitetit në rafshin nacional.

Hipotezat dhe pyetjet kërkimore

Në funksion të lidhjes së lëndës dhe qëllimeve të hulumtimit në kuadër të këtij studimi, në këtë pjesë prezentohen dy hipotezat bazë:

H:1 *Krimi i jakës së bardhë lidh personat publik që ushtrojnë funksionet publike.*

H:2 *Çdo vlerësim i marrëdhënies midis krimit dhe klasës shoqërore si bartës i tij pengohet seriozisht nga fakti se kursi zyrtar i punëve të kryera nga kriminelë profesionistë që zënë një pozitë të lartë socio-ekonomike jepet vetëm në raste të rralla.*

Pyetjet kërkimore

Pyetja nr.1 *A jeni të mendimit se ekziston krimi i jakës së bardhë në RMV?*

Pyetja nr.2 *Cilat janë përgjegjësitë e funksionit të auditimit në lidhje me zbulimin e krimit të jakës së bardhë?*

Pyetja nr.3 *Cilët janë mjetet më të zakonshme për zbulimin e krimit të jakës së bardhë?*

Pyetja nr.4 *A janë këto gjetje në përputhje me pikëpamjet e paraqitura në literaturën dhe hulumtimet ekzistuese mbi çështjen?*

Pyetja nr.5. *Nëse jo, cilat janë implikimet për funksionin e auditimit të këtyre gjetjeve?*

Rëndësia e punimit

Ky punim shkencor synon të analizojë rrymat kryesore të kërkimit që shpejtojnë dukuritë individuale. Teoritë e sjelljes së kriminit të jakave të bardha janë teoria e shoqatës diferenciale teoria e vetëkontrollit dhe teoria e ekuilibrit të kontrollit.

Po ashtu qëllimi ynë në këtë punim është hartimin e faktorëve që kontribuojnë në rritjen e stimujve dhe presioneve për të kryes mashtrim dhe faktorët që kanë lejuar mashtrimin të ndodh.

Po ashtu vlerësojmë se faktorët e rangut më të lartë që stimulojnë krimin janë pikërisht praktikat joadekuate të sigurisë së parave të gatshme mbikqyrja joadekuate e stafit dhe dështimet e auditimi të brendshëm.

Ky punim është i rëndësishëm, shkaku se ka një reagim të shtuar të organave të zbatimit të ligjit, medias dhe shoqërisë. Po ashtu ky punim ka një rëndësi të madhe për studiuesit e ri që të njoftohen me kriminalitetin e jakës së bardhë.

KAPITULLI 1

KRIMINALITETI I JAKAVE TË BARDHA DHE KRIMINALITETI NË PËRGJITHËSI

Krimi i jakës së bardhë është discipline e re shkencore e cila përfshin dhe analizon çështjet themelore që kanë të bëjnë me vetë krimin e jakës së bardhë, si një ndër format e manifestimit të kriminalitetit të shtresave të larta në pushtet, të cilët shtresa dhe individ ushtrojnë pozita të larta në shumë segmente të pushtetit politik, ekzekutiv, gjyqësor, ekonomik etj.

Objekt studimi i kësaj lënde mësimore do të jenë disa nga temat si: nocioni, elementet dhe teoritë e ndryshme mbi krimin e jakës së bardhë; disa nga format më të shpeshta të manifestimit të kësaj forme të kriminalitetit; faktorët e paraqitjes së krimit të jakës së bardhë; luftimi dhe parandalimi i kësaj forme të kriminalitetit etj.

Krimi i jakës së bardhë (ose krimi i korporatave, më saktë) i referohet krimit të padhunshëm të motivuar financiarisht, të kryer nga bizneset dhe profesionistët e qeverisë.¹ Ajo u përcaktua për herë të parë nga sociologu Sutherland në 1939 si "një krim i kryer nga një person me respekt dhe status të lartë shoqëror gjatë punës së tyre".²

Krimet tipike të jakave të bardha mund të përfshijnë vjedhje pagash, mashtrime, ryshfete, skema Ponzi, tregti të brendshme, dallavere të punës, përvetësime, krim kibernetik, shkelje të të drejtave të autorit, pastrim parash, vjedhje identiteti dhe falsifikime.³

Për *Edwin Sutherland*, studimi i krimit dhe drejtësisë ishte konceptualisht i paplotë për shkak të përqendrimit të tij të ngushtë në krimet tradicionale dhe shkelësit e zakonshëm. Çdo përfundim rreth mënyrës se si u bë ligji, pse u thye dhe si (dhe nga kush) u zbatua ishin "*joadekuate dhe të pavlefshme ... sepse teoritë nuk përshtaten vazhdimisht me të dhënat e sjelljes kriminale; dhe sepse rastet në të cilat bazohen këto teori janë një shembull i njëanshëm i të gjitha veprimeve kriminale*"⁴

Për të qenë specifik, hulumtimi nuk ishte ballafaquar me problemin e krimit të jakave të bardha.

¹ "FBI — White-Collar Crime". FBI.

² Sutherland, Edwin Hardin (1949). White Collar Crime. New York: Dryden Press, p. 9

³ White Collar Criminal Defense Guide". Law Offices of Randy Collins. Retrieved 23 December 2016.

⁴ Sally S. Simpson, The Criminology of White-Collar Crime, Hebrew University, Jerusalem, Israel; George Mason University, Manassas, VA, fq. 3

- Si mund të shkaktohet krimi nga varfëria kur të pasurit gjithashtu ofendojnë?
- Si mund të ishin kriminelët biologjikisht dhe psikologjikisht të mangët kur disa nga udhëheqësit kryesorë të industrisë dhe shtyllat e komunitetit ishin gjithashtu kriminelë?

Sutherland argumentoi që ata që kërkuar të shpjegojnë ndryshueshmërinë në krim, kriminalitet ose sistemin e drejtësisë penale filluan me të dhëna seriozisht të njëanshme. Dhe që të dhëna të tilla çuan në teori që lokalizuan gabimisht shkaqet e krimit në rrethanat e të varfërve dhe të pafavorizuarve.

Teoritë e sforcimeve u zhvilluan për të shpjeguar atë që mendohej të ishte shkalla shumë më e lartë e krimit midis individëve të klasës së ulët. Sipas teorive klasike të tendosjes së *Merton Cohen* dhe *Cloward* dhe *Ohlin*⁵ individët nga të gjitha klasat shoqërore inkurajohen të ndjekin qëllimin e suksesit monetar ose statusit të klasës së mesme.

Megjithatë, individët e klasës së ulët shpesh kanë probleme me arritjen e këtyre qëllimeve përmes kanaleve legjitime. Zhgënjimi që rezulton nga bllokimi i këtij qëllimi i shtyn disa prej këtyre individëve drejt krimit.

Krimi mund të përdoret për të arritur qëllimet monetare, për të marrë statusin në sytë e kolegëve të tij, për të kërkuar hakmarrje ndaj burimit të perceptuar të bllokimit të qëllimit ose objektivave të tjerë dhe për të lehtësuar zhgënjimin emocione negative (përmes përdorimit të paligjshëm të drogës).

Duke pasur parasysh këto argumente, mund të duket se teoria e sforcimit ka shumë për të thënë në lidhje me shkaqet e krimit të jakave të bardha.⁶ Në fakt, ekzistenca e ofendimit të jakave të bardha ndonjëherë merret si provë kundër teorisë së tendosjes.⁷

Kriminaliteti në periudhat e ndryshme të zhvillimit të shoqërisë njerëzore, është manifestuar në forma të ndryshme. Sjelljet kriminale dhe format e kriminalitetit gjatë historisë njerëzore, mbajnë të gjitha karakteristikat themelore të vetë shoqërisë, vete sistemit ekonomik,

⁵ Merton, R. K. (1964). Anomie, anomia, and social interaction: Contexts of deviant behavior. In Clinard, M. B. (Ed.), *Anomie and Deviant Behavior: A Discussion and Critique*. New York: Free Press

⁶ Waring, E., Weisburd, D., and Chayet, E. (1995). White-collar crime and anomie.” In F. Adler and W. S. Laufer (Eds.), *The Legacy of Anomie Theory, Advances in Criminological Theory, Volume 6*. New Brunswick, NJ: Transaction

⁷ Agnew, R. (1995). The contribution of social-psychological strain theory to the explanation of crime and delinquency. In F. Adler and W. Laufer (Eds.), *The Legacy of Anomie Theory, Advances in Criminological Theory, Volume 6*. New Brunswick, NJ: Transaction.

politik dhe juridik të saj. Në trajtimin e formave të kriminalitetit kanë ushtruar ndikim themelor, vlerat dhe normat e kohës dhe vendit ku ato forma dhe sjellje kriminale janë paraqitur.⁸

Në këto shoqëri apo formacione shoqërore-ekonomike, si sjellje kriminale, janë trajtuar dhe me ligj janë përcaktuar të gjitha ato veprime të cilat kanë cenuar dhe rrezikuar të mirat e qytetarëve dhe veçmas interesat e qarqeve në pushtet. Mirëpo, me siguri, nëse përcillet me kujdes zhvillimi i inkriminimeve të sjelljeve të ndryshme shoqërore si sjellje kriminale do të vërehet një përpjekje që disa të mira dhe vlera themelore, natyrore, universale të mbrohen dhe cenimi i tyre të trajtohet si vepër penale gjegjësisht si krim, gati në të gjitha sistemet shoqërore ekonomike.⁹

Në këtë kontekst, mund të përmendet mbrojtja e jetës dhe trupit, mbrojtja e pronës, mbrojtja e nderit ku gati në të gjitha sistemet shoqërore ekonomike, cenimi dhe rrezikimi i tyre është trajtuar si krim, si vepër penale.¹⁰

Nga ana tjetër, gjithashtu duke e shikuar zhvillimin e tillë historike, vërehet se secili fondacion shoqëroro-ekonomik, lidhur me këtë problematikë, ka pas disa veçori të vetat dhe është cilësuar me forma dhe strukturë të veçantë të kriminalitetit që nuk ka qenë karakteristikë për shoqëritë dhe formacionet tjera të mëvonshme.

Paraqitja e kriminalitetit si dukuri shoqërore e ka rrugën e vetë historike, e cila në formacionet e ndryshme shoqëroro-ekonomike ka pasur specifika dhe karakteristika të veçanta. Në këtë drejtim, më të drejtë, në literaturën kriminologjike, theksohet se vëllimi dhe format e krimeve dhe sjelljeve kriminale, kanë qenë të lidhura ngushtë me zhvillimin dhe transformimin e shoqërive dhe sistemeve të caktuara shoqëroro ekonomike.¹¹

Ky proces i varshmërisë së formave të kriminalitetit nga transformimet shoqërore veçmas vërehet në shoqëritë bashkëkohore, ku brenda afateve të shkurtra kohore në vendet e ndryshme, ose në të njëjtin vend, vërehen forma dhe lloje të reja të manifestimeve kriminale.

⁸ Mevledin Mustafi, TRAJTIMI I FENOMENIT KRIMINAL NË SHOQËRINË MODERNE, UDC: 343.3/7:316-422

⁹ Bashkim Dr.Selmani & Mevledin Dr.Mustafi “Sistemet e sigurisë-sisteme security”-Shtëpia Botuese Furkan ISM, Shkup, 2016

¹⁰ Mevledin Mustafi, TRAJTIMI I FENOMENIT KRIMINAL NË SHOQËRINË MODERNE, UDC: 343.3/7:316-422

¹¹ Po aty

1.1 Nocioni i kriminalitetit të jakës së bardhë

*Herbert Edelhertz ka dhënë një përkufizim tjetër të krimit në jakë të bardhë. Përkufizimi i tij për krimin e jakës së bardhë ishte si "një veprim i paligjshëm ose një seri veprimesh të paligjshme të kryera me mjete jo fizike dhe me fshehje ose mprehtësi, për të marrë para ose pronë, për të shmangur pagimin ose humbjen e parave ose pasurisë, ose për të marrë biznes ose avantazh personal"*¹²

Përmes ekzaminimit të përkufizimeve të krimit të jakës së bardhë ai mund të diferencohet lehtësisht nga krimet konvencionale ose të zakonshme. Krimi i jakës së bardhë gjithashtu mund të diferencohet përmes eksplorimit të karakteristikave që lidhen me një krahasim të tillë. Roli profesional i kriminelit të jakës së bardhë është gjithashtu karakteristikë dalluese e këtij termi të krimit të jakës së bardhë.

Përdorimi i termi "krim i jakës së bardhë" për t'iu referuar disa kategorive të sjelljeve të paligjshme, ose të paktën devijante, tani është një tipar i përbashkët i pejzazhit tonë gjuhësor.

Sociologët dhe kriminologët, megjithëse nuk bien dakord mes tyre për atë që do të thotë saktësisht termi, kanë folur për krimin e jakës së bardhë për më shumë se gjashtëdhjetë vjet. Shumica e shkollave juridike amerikane kanë një kurs në këtë lëndë. Gazetarët dhe politikanët i referohen rregullisht.

Agjencitë e zbatimit të ligjit, prokurorët dhe avokatët e mbrojtjes të gjithë pretendojnë ekspertizë në këtë zonë. Dhe termi po përdoret gjithnjë e më shumë jashtë Shteteve të Bashkuara, si në anglisht ashtu edhe në përkthim.¹³

Qëllimi i këtij punimi është të hetojë në shumë kuptime të krimit të jakës së bardhë. Unë filloj duke identifikuar tre linja faji mbi të cilat është zhvilluar mosmarrëveshja për përdorimin e termi, veçanërisht midis shkencëtarëve social.

Këtu, ne gjejmë një gamë mjaft të gjerë të përkufizimeve të propozuara dhe alternativave terminologjike. Kuptimi i krimit të jakës së bardhë, si ai i termave të tjerë abstraktë në ligjin, shkencën shoqërore dhe ligjërimin filozofik është mjaft i kontestuar.¹⁴

¹² Bashkim Dr.Selmani & Mevledin Dr.Mustafi "Sistemet e sigurisë-sisteme security"-Shtëpia Botuese Furkan ISM, Shkup, 2016

¹³ Po aty

¹⁴ Kip Schlegel e ka krahasuar polemikën mbi kuptimin e "krimit të jakës së bardhë" me atë mbi kuptimin e "privatësisë". Duke kujtuar statusin, fuqinë dhe përgjegjësinë [sic] në studimin e krimit të jakës së bardhë, në 98, në Workshopin e Qendrës Kombëtare të Krimit të Jakave të Bardha, Dilema Përcaktuese: A mund dhe a duhet të ketë një përkufizim universal të krimit të jakës së bardhë?, Në http://www.nw3c.org/research_topics.html (vizituar për herë të fundit më 22 tetor 2004).

Në literaturën kriminologjike një kohë të gjatë ka dominuar mendimi se kriminaliteti është karakteristikë për shtresat e ulta, mirëpo në dekadat e fundit në rritje të vazhdueshme tregon edhe krimi të cilin e kryejnë personat që u përkasin shtresave të klasave më të larta, qarqeve afariste, dhe atyre në pushtet që me një emër quhet “*kriminaliteti i jakës së bardhë*” i cili është në rritje e sipër (përkëtë flet kriminologjia radikale), këto mund t’i vërejmë në shpërthimet e afëra të ndryshme të cilat bëjnë bujë në popullsi.¹⁵

Kriminaliteti i “*jakës së bardhë*” këtë term për herë të I-rë e përdori *Edvin Sutherland* i cili mendoi për kriminalitetin e shtresave të larta të cilin e kryenin personat që ishin të kyçur në të gjitha segmentet e pushtetit politik, ekonomik, financiar, gjyqësor etj, të cilat i shfrytëzonin këto lidhje për qëllime kriminale.

Këta kriminel kalojnë në një jetë të dyfishtë, në një anë paraqiten si njerëz autoritativ e në anën tjetër bashkëpunojnë me delikuent të ndryshëm duke i furnizuar me informata dhe të dhëna të ndryshme të cilat janë me rëndësi për kryerjen e aktiviteteve kriminale.

Kriminaliteti i organizuar dhe veçoritë e tij cilësohet me disa veçori si lidhshmëria e përhershme me shumë persona në kryerjen e aktiviteteve kriminale, ekzistimi i një strukture organizative me hierarki dhe pushtet të fuqishëm të udhëheqësit, dominimi i rregullt i rendit, disiplinës, përgjegjësisë së anëtarëve solidariteti i imponuar, ruajtja e fshehtësisë së veprimit dhe mos zbulimi i organizatës etj.

Çdo mos respektim i këtyre kërkesave ndëshkohet me dënime brutale-likuidimi fizik. Ata depërtojnë tek të gjitha pushtetet administrative, ekzekutive, policore e gjyqësore. Ndër organizatat kriminale më të njohura botërore përmenden; mafia siciliane Comorra, Sacra Corona Unita, etj në Itali, kurse në SHBA Cosa Nostra, Japoni Yakuza, Kinë Triadat, Spanjë ETA, Irlandë IRA. Organizatat kriminale tradicionale në Itali - më e njohura është mafia siciliane-italiane.¹⁶

Fjala mafia rrjedh nga emërtimi i një organizate që është krijuar në Sicili në vitin 1282 e cila quhej *morte alla franchia italiana*. Comorra - organizatë kriminale e koncentruar në qytetin e Napolit e cila përbëhet nga 126 organizata dhe në Kalabri është e njohur Ndrangheta. Organizatat kriminale në SHBA - Cosa Nostra - që në përkthim do të thotë çështja e jonë, kjo organizatë funksion

¹⁵ Draft, Libri Kriminologjia, mundësuar nga: <https://www.slideshare.net/dritashala/kriminologjia-18679197>

¹⁶ Draft, ÇFARË PËRBËN NJË KRIM?, [HTTPS://SQ.KYAAML.ORG/WHAT-IS-A-CRIME-970836-6334](https://sq.kyaaml.org/what-is-a-crime-970836-6334)

dhe është e organizuar në disa familja – famigllia të cilët e kanë sindikatën e tyre të regjistruar si legale.

Një ndër shefat më të njohur të mafias ka qenë Al Capone që ka vepruar në qytetin e Çikagos dhe dënimin e ka mbajtur në burgun enjohur Alkatraz. Jakuza Japoneze - disponon me një sindikatë të fortë të kriminalitetit të organizuar.¹⁷

1.2. Elementet (veçoritë) e kriminalitetit të jakës së bardhë

Rastet e bujshme të krimeve të jakave të bardha tregohen rregullisht në shtypin ndërkombëtar të biznesit dhe studiohen në revista të etikës dhe krimi. Krimi i jakës së bardhë është krim financiar i kryer nga anëtarët e klasës së lartë të shoqërisë për përfitime personale ose organizative.

Kriminelët e jakave të bardha janë individë që priren të jenë të pasur, të arsimuar shumë dhe të lidhur shoqërisht, dhe ata zakonisht janë të punësuar nga dhe në organizata legjitime.¹⁸

Sipas *Brightman*¹⁹, teoria e krimi të jakave të bardha nga *Sutherland* ishte e diskutueshme, veçanërisht pasi shumë prej akademikëve në audiencë e perceptonin veten të ishin anëtarë të nivelit të sipërm të shoqërisë amerikane.

Përkundër kritikëve të tij, teoria e kriminalitetit të jakave të bardha të *Sutherland* shërbeu si katalizator për një fushë kërkimesh që vazhdon edhe sot. Në veçanti, teoria e shoqatës diferenciale propozon që një person i shoqëruar me individë që kanë zakone, vlera dhe norma devijante ose të paligjshme të mësojë sjellje kriminale.

Karakteristika të caktuara luajnë një rol kryesor në vendosjen e individëve në një pozitë që të sillen në mënyrë të paligjshme, duke përfshirë propozimin që sjellja kriminale të mësohet përmes ndërveprimit me persona të tjerë në skuadrën e sipërme, si dhe ndërveprimit që ndodh në grupe të vogla intime.

Në ndryshim nga *Sutherland*, *Brightman*²⁰ ndryshon pak në lidhje me përkufizimin e krimi të jakave të bardha. Ndërsa statusi shoqëror ende mund të përcaktojë mundësinë e pasurisë

¹⁷ Draft, Libri Kriminologjia, mundësuar nga: <https://www.slideshare.net/dritashala/kriminologjia-18679197>

¹⁸ Brightman, H.J. (2009), today's White-Collar Crime: Legal, Investigative, and Theoretical Perspectives, Routledge, New York, NY.

¹⁹ Hansen, L.L. (2009), "Corporate financial crime: social diagnosis and treatment", Journal of Financial Crime, Vol. 16 No. 1, fq. 28-40.

²⁰ Brightman, H.J. (2009), Today's White-Collar Crime: Legal, Investigative, and Theoretical Perspectives, Routledge, New York, NY.

dhe pronës, ai argumenton se termi krim i jakës së bardhë duhet të jetë më i gjerë në fushëveprim dhe të përfshijë praktikisht çdo veprim jo të dhunshëm të kryer për përfitime financiare, pavarësisht nga statusi shoqëror i dikujt. Për shembull, qasja në teknologji, të tilla si personale kompjutera dhe interneti, tani lejon individë nga të gjitha klasat shoqërore të blejnë dhe shesin aksione ose të angazhohen në aktivitete të ngjashme që dikur ishin bastion i elitës financiare.

1.2.1. Kriminaliteti i jakës së bardhë dhe vështirësitë për përcaktimin e tij

Krimi i "*jakave të bardha*" shfaqet në mes të shekullit XIX. Deri në atë kohë, format e tjera të krimit ishin më karakteristike. Ky lloj i krimit, si një lloj më i ri, është një krim i pazakontë.

Veçanërisht e rrezikshme është shfaqja e formave krejtësisht të reja të sulmit kriminal, i kushtëzuar nga ndryshime rrënjësore në kushtet e reja të biznesit që nuk mbulohen nga inkriminimet ekzistuese ligjore, disa janë pothuajse të padukshme, sepse sjellja kriminale pranohet si sjellje normale për individë të caktuar, kështu që manifestime të caktuara marrin karakter juridik.²¹

Deri para disa vitesh, nuk mund të bëhej fjalë për krim kompjuterik, mashtrim me kartë pagese sepse ato nuk ekzistonin, dhe për momentin ato janë më të zakonshmet. Niveli i lartë i errësirës në këtë lloj krimi është për shkak të lidhjes së tij me aktivitete ekonomike dhe të tjera shoqërore, fshehjes pas transaksioneve ligjore, shfrytëzimit të boshllëqeve në ligj dhe lëvizjes përgjatë kufijve të transaksioneve të paligjshme.²²

Pasojat e akteve prekin kryesisht një rreth të pacaktuar personash (konsumatorë, aksionarë, qytetarë të zakonshëm), ose ndonjë interes publik me rëndësi shoqërore. Si rregull, kriminelët e "*jakave të bardha*" nuk konsiderohen kriminelë, por njerëz biznesi që përdorin mundësitë e dhëna dhe "arrijnë" të mbajnë veten në treg.

²¹ Goce Dzukleski, Svetlana Nikollooska, Kriminalistika Ekonomike, Shkup, 2007, f.57

²² Po aty

1.2.2. Kriteri kryesor të përcaktimeve dhe tipologjive të kriminalitetit të jakave të bardha

Përcaktimi i krimit të dhunës në literaturën e kriminologjisë është një problem i madh. Ky problem ndodh si rezultat i vështirësisë në përcaktimi i subjektit të këtij lloji të krimit, dmth. kriminologët kanë kritere dhe pikëpamje të ndryshme mbi të cilat veprimet dhe sjelljet mund të klasifikohen si krim i dhunshëm.²³

Diversiteti i pikëpamjeve kontribuon në ekzistencën e shumë përkufizime që përcaktojnë këtë lloj krimi, por të gjithë autorët pajtohen se baza e krimit të dhunës është vetë dhuna, agresioni, përdorimi i forcës fizike ose mendore.

Në përpjekjen e tij për të përcaktuar sjelljen e dhunshme, Bacic konsideron se është përdorimi i forcës fizike ose psikologjike, pavarësisht nëse janë veprime që duan që viktimat të detyrohet të bëjë diçka, ose pa atë qëllim, por duhet të jetë gjithmonë agresion. Me intensitet më të madh.

Termi përfshin agresionin fizik ndaj një personi të caktuar, dmth përdorimi i forcës fizike kundër integritetit fizik të tjetrit, një sulm që sjell dëmtim ose rrezikim të jetës ose trupit, abuzim i rëndë fizik.

Dhuna mund të shoqërohet gjithashtu me detyrim psikologjik, ngacmim më të rëndë psikologjik, duke shkaktuar një ndjenjë të qëndrueshme dhe më të fortë të pasigurisë personale, ankthit.²⁴

1.3. Dallimi mes kriminalitetit të jakës së bardhë dhe krimeve të tjera

Autori, *E.H. Sutherland*, në punimin e tij *“White Collar Crime” Crime?*

Fillet e paraqitjes së kriminalitetit kompjuterik i gjen te paraqitja e kriminalitetit të "jakës së bardhë" në fillim të shekullit XX. Autorët tjerë, fillet e paraqitjes së kriminalitetit kompjuterik i lidhin me vetë zhvillimin e kompjuterëve elektronikë digjitalë, në gjysmën e dytë të shekullit XX dhe aplikimin e gjerë të tyre në fushat e ndryshme të jetës prej nga edhe filluan keqpërdorimet e para me ndihmën e kompjuterëve. Rasti i parë i paraqitur, lidhur me keqpërdorimin kompjuterik është shënuar në vitin 1958, ndërsa me 1966, është shënuar rasti i

²³ Bačić, Opšti pogled na krivično pravnu problematiku delikta nasilija, Prosveta, 1989, fq. 79

²⁴ Po aty.

parë që kompjuteri është shfrytëzuar si mjet për kryerjen e vjedhjes në një bankënë Minnesota (SHBA)²⁵

Krimet kompjuterike po ashtu konsiderohen si një ndër format mjaft të shpeshta të jakës së bardhë. Kjo formë e kriminalitetit po shënon rritje të madhe në shoqërinë bashkëkohore dhe pritjet të shtohet edhe me tej krahas rritjes rapide të përdoruesve të internetit²⁶. Sipas disa përcaktimeve ndërkombëtare, termi krim kompjuterik, është i ndarë në dy kategori:

1. **Në një kuptim të ngushtë**, me krim kompjuterik do të kuptohet çdo sjellje e kryer nëpërmjet veprimeve elektronike të cilat drejtohen ndaj sigurisë së sistemeve kompjuterike dhe të dhënave të përpunuara prej tyre ;
2. **Në një kuptim më të gjërë**, me krim kompjuterik do të kuptohet çdo sjellje e paligjëshme e kryer nga mënyra apo nëpërmjet një kompjuteri apo system kompjuterik përfshirë krime të tilla si përpunimi i paligjeshëm, ofrimi apo shpërndarja e informacionit nga një kompjuter apo rrjet, për të abuzuar dhe tërhequr vëmendjen me forma të tilla si ato për përkrahje të grupeve p.sh terroriste, neonaziste, pornografia dhe pedofilia. Këtu do të përfshihen edhe llojet e krimeve të mashtrimeve, duke shkelur sigurinë e rrjeteve si, bixhozi i paligjshëm, skemat piramidale, mashtrimi me karta krediti dhe lloje të tjera të aktiviteteve të paligjëshme. Në cybercrime, komponenti “cyber”, zakonisht i referohet për të kualifikuar shkeljet e reja të mundësuar nga teknologjia e informacionit apo ndërveprimi të hapsirës kompjuterike në shumë aktivitete tradicionale²⁷.

Nocioni si dhe vetë dukuria është paraqitur në Shtetet e Bashkuara të Amerikës. **Von zur Muhlen-1973** i pari e ka shkruar punimin e gjerë shkencor mbi kriminalitetin kompjuterik²⁸. Aplikimi i kompjuterit dhe mundësitë e medha që ofron ai, fatkeqsisht po këqpërdoren dhe po shfrytëzohen për kryerjen e një numri të madh të krimeve dhe sjelljeve delikuede që me parë nuk janë kryer aq lehtë.

Teknologjia dhe mundësitë që ofron ai i ka nxitur delikuentet dhe kriminelët që ta përdorin këtë si mjet dhe metodë të fuqishme dhe shumë të sofistikuar, për kryerjen e një varg krimeve duke i'u ofruar mundësi që ata ti fshehin gjurmëtdhe më vështirësi të zbulohen.

²⁵ Albana Gashi, Krimi i Jakës së Bardhë, mundësuar nga: https://www.academia.edu/23734707/Krimi_i_Jakes_se_Bardhe

²⁶ Rexhep Gashi, Krimi i Jakës së Bardhë, Prishtinë 2012, fq.47.

²⁷ http://sq.wikipedia.org/wiki/Krimi_kompjuterik

²⁸ Vesel Latifi, Kriminalistika, Prishtinë 2009, fq.336.

Lidhur me kompjuterin dhe dukuritë e kriminalitetit është shkruar dhe diskutuar shumë gjatë dekadës së fundit dhe në këtë drejtim janë organizuar debate dhe tubime shkencore dhe profesionale në shumë vende të botës me qëllim që të gjenden metoda dhe mjete për pengimin e keqpërdorimit të kompjuterit për qëllime kriminale.

Disa shtete si SHBA, Anglia, Gjermania, Japonia, Kanada kanë arritur në masë të madhe të nxjerrin edhe dispozita konkrete dhe speciale lidhur me pengimin e keqpërdorimit të kompjuterit për qëllime kriminale.

1.3.1. Dallimi në mes kriminalitetit të jakës së bardhë dhe krimit të organizuar

“Krimi i organizuar sot paraqet kërcënimin më të madh për civilizimin njerëzor rrënon dhe shkel të drejtat themelore dhe liritë njerëzore, si dhe paraqitet si kërcënim immanent për funksionimin dhe zhvillimin e sistemit shoqëror politik, kështu duke krijuar dhe shtuar pasigurinë e individit dhe të shoqërisë në përgjithësi dhe duke rrezikuar sigurinë nacionale”.²⁹

Është supozim real se pa korrupsionin do të ishte shumë vështirë, bile edhe e pa mundur të zhvillohet krimi i organizuar. Ndryshimet në jetën shoqërore ekonomike diktojnë veprimtari të ndryshuar të krimit të organizuar. Strukturat e krimit të organizuar janë shumështrësore dhe esenca e kësaj forme të kriminalitetit është që të mos e “ndiejmë”, vërejmë.

Krimi i organizuar dhe korrupsioni në RMV nuk janë të pa vërejtur, shumështrësorë po se po por edhe të pa vërejtur jo. Megjithatë të procesuar, hetuar dhe gjykuar shumë pak, ngase të parin “e shpëton” i dyti, përkatësisht mos procesimin e krimit të organizuar e mundëson pikërisht korrupsioni, kurse mosprocesimin dhe gjykimin e veprave korruptuese e mundëson hakmarrja dhe pasojat e tjera të ngjashme dhe “super-korrupsioni”.³⁰

Gjendja e shoqërisë sonë është e lidhur kryesisht me transformimet socio-ekonomike, të cilat synojnë krijimin e një ekonomie të tregut, përmirësimin e mirëqenies së shtetit dhe qytetarëve të saj, por në mënyrë të pashmangshme ndodhin në kontekstin e tendencës së biznesit, korrupsionit dhe krimit ekonomik.

Në kuptimin shkencor veprimtaria kriminale është karakteristike jo vetëm për njerëzit në gjendje marginale, por edhe për njerëzit me një status të lartë socio-ekonomik, shkenca

²⁹ Mirza Smajiq, Krimi i organizuar në Bosnje dhe Hercegovinë, Sarajevë, Fakulteti i shkencave Politike-Universiteti i Sarajevës, f. 101.

³⁰ Borislav Petroviq & Bojan Dobovshek, Rrjeti i krimit të organizuar, Sarajevë, Fakulteti Juridik, Universiteti i Sarajevës, 2007 f. 70.

kriminologjike përballet me nevojën për një studim gjithëpërfshirës të fenomenit të krimit “*jakës së bardhë*”. Praktika paraprahe është përballur me një lloj të veçantë të bartësve të një veprimtarie të tillë kriminale.

Për dallim nga kriminelët me një profil të përgjithshëm kriminal, punëtorët e jakës së bardhë përdorin pozicionin e tyre zyrtar ose statusin e lartë për të kryer një krim dhe për t’u fshehur nga përgjegjësia.

Ata nuk përdorin dhunë, në një kuptim ata janë distancuar nga viktimat, gjë që forcon natyrën e fshehur, jo të dukshme të veprimtarive të tyre kriminale. Qëllimi i artikullit është të identifikojë problemet metodologjike të studimit të krimit të jakës së bardhë, karakteristike për postmodernitetin, si dhe tiparet e tij kriminologjike, të cilat do të bëjnë të mundur specifikimin e masave parandaluese dhe sanksioneve për veprime të kundërligjshme të punonjësve të jakës së bardhë.

1.3.2. Kriminaliteti i jakës së bardhë dhe kriminaliteti ekonomik.

Kriminaliteti ekonomik nuk është fenomen i ri. Ai shfaqet edhe në të gjitha rregullimet shoqërore. Dihet se edhe në shoqëritë borgjeze inkriminohen disa veprimtari nga fusha e ekonomisë dhe marrëdhënieve ekonomike, për të mbrojtur disa forma dhe marrëdhënie pronësore: private – kapitaliste, shtetërore – kapitaliste, etj.

Por, në qoftë se, gjatë përcaktimit të karakterit të kriminalitetit nisemi nga aspekti juridik, nuk mund të vërehen gjithmonë tiparet dhe dallimet e rëndësishme, sipas të cilave dallon varësisht nga shoqëritë. Në të gjitha rastet, këtu bëhet fjalë për inkriminime me normat pozitive, të cilat e mbrojnë pasurinë apo formën e caktuar shoqërore të saj, formulimet juridike të së cilës mund të jenë shumë të ngjashme, madje edhe të njëjta.

Në këtë mënyrë është e pamundur të vërehet çfarëdo dallimi, sepse nja qasje e tillë, e cila bazohet në formulë juridike, nuk i kushtohet rëndësi të mjaftueshme karakterit të marrëdhënieve pronësore, të cilat janë të mbrojtura me sistemin normativ pozitiv. Kriminaliteti i veprimtarisë ekonomike është një formë e veçantë e kriminalitetit, e cila ka për qëllim përfitimin material ose të mira të tjera, pavarësisht prej formës dhe vlerës së tyre.

Tipare kryesore të këtij kriminaliteti janë «shifrat e errëta», dinamika dhe përshtatja me të gjitha ndryshimet ekonomike e normative. Veprat penale kryhen në dëm të personave juridikë dhe fizikë.³¹

Kriminalitetit ekonomik nuk është fenomen i ri. Ai shfaqet edhe ne te gjitha rregullimet shoqërore.³² Nuk ekziston ndonjë definicion i pranuar në tërësi i shkaqeve të paraqitjes së krimit ekonomik, dhe është e pamundur numërimi i lehtë i definicioneve, teorive dhe veprave të ndryshme që përfshihen në këtë kategori.

Ne po fokusohemi në punën teorike që hulumton tri aspektet e krimit ekonomik: motivimet e kryesit të veprës, përfitimet nga kryerja e veprës dhe proceset ekonomike. Botëkuptimi i parë u referohet krimeve ekonomike si veprime ilegale në të cilat motivimi kryesor i kryesve të veprave të tilla duket të jetë përfitimi ekonomik.³³

Këtu, krimi ekonomik trajtohet si çdo vepër në të cilën individët apo grupet e individëve veprojnë në mënyrë ilegale me qëllim të përfitimit financiar (plaçkitja, shitja e drogës, evazioni fiskal, krimi kompjuterik dhe abuzimi me ndihma ekonomike). Edhe pse konceptualisht sfiduese ky botëkuptim ka disa mangësi.

Për shembull: ky presupozon se motivimet e kryesve të veprave janë të dukshme dhe të njohura nga vet akti kriminal. Edhe pse në shikim të parë, motivi për plaçkitje mund të jetë si dëshirë për pasurim, motivi kryesor i kryesve të veprave mund të jetë tjetër (urrejtja racore apo fetare etj.).

Disa krime kanë shumë motivedhe përfitimi ekonomikmund të jetë qëllim sekondar. Për më tepër, vet kryesit e veprave nuk janë gjithherë të vetëdijshëm për motivet e tyre dhe mund të mos jenë në gjendje të bëjnë dallimin mes arsyeve që mbështesin veprimet e tyre dhe arsyetimet që i pasojnë.

Botëkuptimi i dytë, iu shmanget vështirësive që lidhen me përpjekjen për të përfshirë motivet dhe fokusohet në veprimet ilegale të cilat me sukses u sigurojnë kryesve një përfitim ekonomik. Sidoqoftë, përjashtimi i krimeve në tentativë, analiza kufizon të kuptuarit tonë; veprat

³¹ S. Pihler, Drejt konceptit bashkëkohor të kriminalitetit ekonomik, Problemet aktuale të shkatërrimit të kriminalitetit, Instituti për hulumtime sociologjike dhe kriminologjike, Beograd, 1993, f.35-38 Leksikoni kriminologjik

³² Po aty, fq.14

³³ Denisa Rami, Kriminaliteti Ekonomik, mundësuar nga:
https://www.academia.edu/33845769/Kriminaliteti_Ekonomik

e kryera në mënyrë të suksesshme mund të dallojnë në mënyrë ekstreme nga ato që kanë dështuar.

KAPITULLI 2

SHKAQET E PARAQITJES SË KRIMINALITETIT TE JAKËS SE BARDHË

Krimi i organizuar, i personifikuar përmes lidhjeve kriminale, korrupsionit, pastrimit të parave, trafikimit të drogës, armëve, sidomos i ashtuquajtur *“Krimi i jakë bardhë”*, dhe aktivitete të tjera që lidhen me dëmet financiare të shoqërisë që janë problem aktual dhe akut në shumicën e shoqërive në mbarë botën.³⁴

Ndaj këtij problemi në shoqëri nuk është imune edhe Republika e Maqedonisë. Çdo ditë përmes mediave ne mësojmë për operacione të reja të organeve të Ministrisë së Punëve të Brendshme dhe Policisë lidhur me aktivitete të këtilla. Rritja e dukurive të tilla në shoqëri në mënyrë të paevitueshme çon në shumë probleme në shoqëri, dhe natyrisht në mundësinë për të destabilizuar sigurinë e shtetit, shkatërrimin dhe prishjen e sistemeve në vend etj.³⁵

Format dhe rrjetet e këtyre llojeve të krimeve mund të bllokojnë plotësisht funksionimin e shtetit dhe të helmojnë çdo qelizë të shoqërisë. Një sfidë e madhe për sigurinë dhe për institucionet arsimore e të gjitha shoqërive demokratike është të identifikojë dhe të studiojë të gjitha format e krimit të organizuar ndërkombëtar, si dhe bëjë organizimin dhe zbatimin e një veprimtarie të suksesshme operative dhe taktike për të zbuluar, parandaluar dhe eliminuar këtë lloj të krimit që është një çështje komplekse dhe sfiduese për institucionet.³⁶

Kriminaliteti në periudhat e ndryshme të zhvillimit të shoqërisë njerëzore, është manifestuar në forma të ndryshme. Sjelljet kriminale dhe format e kriminalitetit gjatë historisë njerëzore, mbajnë të gjitha karakteristikat themelore të vetë shoqërisë, vete sistemit ekonomik, politik dhe juridik të saj. Në trajtimin e formave të kriminalitetit kanë ushtruar ndikim themelor, vlerat dhe normat e kohës dhe vendit ku ato forma dhe sjellje kriminale janë paraqitur.³⁷

³⁴ Vasilika Dr. Hysi, “Kriminologjia”, Tiranë: Kristalina-KH 2005

³⁵ Po aty

³⁶ Denisa Rami, Kriminaliteti Ekonomik, mundësuar nga:
https://www.academia.edu/33845769/Kriminaliteti_Ekonomik

³⁷ Ragip Halili, “Kriminologjia”, Prishtinë, 2000

Në këto shoqëri apo formacione shoqërore-ekonomike, si sjellje kriminale, janë trajtuar dhe me ligj janë përcaktuar të gjitha ato veprime të cilat kanë cenuar dhe rrezikuar të mirat e qytetarëve dhe veçmas interesat e qarqeve në pushtet.³⁸

Mirëpo, me siguri, nëse përcillet me kujdes zhvillimi i inkriminimeve të sjelljeve të ndryshme shoqërore si sjellje kriminale do të vërehet një përpjekje që disa të mira dhe vlera themelore, natyrore, universale të mbrohen dhe cenimi i tyre të trajtohet si vepër penale gjegjësisht si krim, gati në të gjitha sistemet shoqërore ekonomike.³⁹

Në këtë kontekst, mund të përmendet mbrojtja e jetës dhe trupit, mbrojtja e pronës, mbrojtja e nderit ku gati në të gjitha sistemet shoqërore ekonomike, cenimi dhe rrezikimi i tyre është trajtuar si krim, si vepër penale.⁴⁰

2.1. Mungesa e kontrollit shtetëror

Krimi i organizuar dhe dhuna në grupe (kriminale) mund të gjenden si në vendet e varfra ashtu edhe në vendet e pasura. Ata shpesh paraqesin probleme serioze, veçanërisht në zonat urbane, për shtetin dhe shoqërinë. Rrjedhimisht, janë miratuar ligje të ndryshme kombëtare dhe ndërkombëtare për të luftuar krimin e organizuar, si dhe bandat dhe dhunën e tyre më shumë në mënyrë efektive.⁴¹

Për shkak të natyrës shumë dinamike dhe heterogjene të bandave, trajtimi i tyre në aspektin juridik ka provuar të jetë një detyrë sfiduese dhe madje delikate.

Megjithëse duket më e përshtatshme të bëhet dallimi midis krimit të organizuar dhe bandave dhe dhunës së tyre, një dallim i tillë shpesh është i vështirë të bëhet. Ligjvënësit kanë zgjedhur për afrime të ndryshme. rimi i organizuar si fenomen kriminal vazhdimisht evoluon, ndryshon forma dhe përhapet dhe depërton në shumë fusha të shoqërisë.⁴²

³⁸ Mevledin Mustafi, TRAJTIMI I FENOMENIT KRIMINAL NË SHOQËRINË MODERNE, UDC: 343.3/7:316-422

³⁹ Mevledin Mustafi, TRAJTIMI I FENOMENIT KRIMINAL NË SHOQËRINË MODERNE, UDC: 343.3/7:316-422

⁴⁰ Ragip Halili, "Kriminologjia", Prishtinë, 2000

⁴¹ Vëra Stojarová, (2007). Organized Crime in the Western Balkans Research Project 'Political Parties and Representation of Interests in Contemporary European Democracies' (code MSM0021622407

⁴² Klaus von Lampe, 'The interdisciplinary dimensions of the study of organized crime', in Trends in Organized Crime, Vol. 9, No. 3, 2006,

Prandaj, kërkohet monitorim dhe studim i vazhdueshëm i këtij fenomeni dhe shtrohet pyetja nëse dispozitat e ligjit penal janë të mjaftueshme dhe nëse ato mbulojnë në mënyrë adekuate zonën kriminale të krimit të organizuar për menaxhim dhe parandalim të suksesshëm?

Përgjigja për këtë pyetje është negative dhe tregon krijimin e një sistemi të normave dhe rregulloreve të së drejtës penale që do të mundësojnë mbulimin e suksesshëm të të gjitha fushave të jetës ku ndodh krimi i organizuar.⁴³

Ky sistem nënkupton një sërë masash dhe procedurash specifike, të përcaktuara qartë dhe precize, për secilin organ që merr pjesë në parandalimin e ligjit penal të krimit të organizuar. Nga policia dhe agjencitë e tjera të inteligjencës, përmes zyrës së prokurorit publik në gjyqësor.

Sundimi i ligjit bazohet në sundimin e ligjit në të gjitha marrëdhëniet shoqërore, proceset dhe fenomenet, në të gjitha format e funksionimit të shtetit dhe në të gjitha segmentet e realizimit të të drejtave dhe lirive të qytetarëve.⁴⁴

Sundimi i ligjit do të thotë që në çdo shoqëri të rregullt, në çfarëdo shkalle, ligjet duhet të rregullohen nga të cilat interesat e kundërta politike dhe të tjera rregullohen me rregullore dhe një procedurë të përcaktuar.

Në një shtet të rregulluar nga shteti i ligjit, të drejtat duhet të garantohen, jo vetëm deklarative. Duhet të sigurohet parimi i ndarjes së pushteteve në legjislativ, ekzekutiv dhe gjyqësor dhe një autoritet nuk duhet t'u imponohet autoriteteve të tjera.

Në një shtet të qeverisur nga ligji, të gjithë ata që ushtrojnë pushtet duhet ta ushtrojnë atë ekskluzivisht brenda kornizës së ligjit, qëllimi kryesor i të cilit është të kufizojë pushtetin e çdo lloji, dhe kontrolli mbi zbatimin e qëndrueshëm të ligjit ushtrohet nga gjykatat përmes parashikuara ligjërish procedurat gjyqësore.

Sundimi i ligjit duhet të bazohet në respektimin nga të pushtetshmit për të drejtat dhe liritë politike dhe civile të njerëzve në tërësi.⁴⁵

2.1.1.Çrregullimi i vlerave shoqërore

Ekzistojnë faktorë të shumtë të cilët shkaktojnë çrregullime shoqërore.⁴⁶

Disa prej tyre janë:

⁴³ Merry Morash, 'Gangs, groups and delinquency', in British Journal of Criminology, Vol. 23, No. 4, 1989

⁴⁴ Merry Morash, 'Gangs, groups and delinquency', in British Journal of Criminology, Vol. 23, No. 4, 1989

⁴⁵ Po aty

⁴⁶ Arben Hoti, Psikologjia e personalitetit, Tiranë, 2012, fq. 169.

- Rrethi ku jetojmë;
- Dhuna dhe keqpërdorimi seksual;
- Prindërit, gjendja familjare, përdorimi i alkoolit dhe drogës;
- Faktori gjenetik;
- Çrregullimet e lindura neuropsikiatrike;
- Faktorët biologjikë;
- Niveli i ultë i seretominës shkakton predispozicion për dhunë dhe tentim për vrasje;
- Zvogëlimi i masës së hirtë të korës së trurit në lobin frontal është vërejtur tek personat me personalitet antisocial;
- Çrregullimi i metabolizmit të dopaminës është vlerësuar që ndikon në mungesën e ndjenjave dhe empatisë, izolimit social, ftohtësinë dhe tendencën për hakmarrje;
- Stresi⁴⁷

2.1.2. Moskonfiskimi i dobisë pasurore

Globalisht, e drejta penale në shekullin e njëzetë është përballur me sfida të reja, duke përfshirë shfaqjen dhe zhvillimin e krimit të organizuar së bashku me krimin e motivuar ekonomikisht, i njohur gjithashtu si krim "jakë e bardhë".⁴⁸

Deri atëherë, fenomene të tilla të reja nuk ishin rregulluar siç duhet nga ligjet ekzistuese, dhe autoritetet shtetërore nuk kishin përvojë dhe kapacitet adekuat për t'u marrë me këtë lloj krimi duke lejuar kështu që krimi financiar të globalizohet dhe të fitojë një dimension ndërkombëtar, dhe jo rrallë, përmes formave të ndryshme të korrupsionit dhe manipulimit financiar, një krim i tillë ka arritur të infiltrojë në të gjitha shtresat e shoqërisë, përfshirë aparatin shtetëror.

Kjo situatë ka kontribuar që autorët e krimit të jenë në gjendje të mbulojnë dhe mbrojnë pasurinë e fituar në mënyrë të paligjshme, duke lejuar që ajo të "*investohet*" në aktivitete të reja

⁴⁷ Arben Hoti, Psikologjia e personalitetit, Tiranë, 2012, fq. 169.

⁴⁸ Академик д-р Владо Камбовски, м-р Бобан Мисоски, „Материјално- правни и процесно- правни аспекти на конфискацијата на имот и имотна корист“, Истражување во рамки на проектот „Реформа на казненото право и почитување на човековите права - подготовки за доследна примена на новиот ЗКП“, Скопје, октомври 2009г.

кримinale, ose të infiltrohet në ekonominë e ligjshme, duke shkaktuar dëme të mëtejshme në ekonominë e shtetit dhe shoqërinë barazia.⁴⁹

Duke pasur parasysh se përfitimi i pasurisë është një motiv kryesor dhe forcë shtytëse në krimin financiar, sanksionet ekzistuese penale që synojnë vetëm kryesin e veprës dhe jo pasurinë e tij mund të jenë joefektive në luftimin dhe parandalimi i krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Efektiviteti i konfiskimit në trajtimin e krimit të organizuar dhe korrupsionit duke shënjestruar pasurinë e fituar në mënyrë të paligjshme (motivi kryesor për krimin financiar) ka nxitur zbatimin e tij të shpeshtë, duke rezultuar në disa konventa të Kombeve të Bashkuara dhe Këshillit të Evropës për të ndarë përvojat pozitive dhe për të inkurajuar më tej përdorimin e konfiskimit, për të unifikuar kornizën ligjore të vendeve të ndryshme dhe për të mundësuar zbatimin e tij në disa vende.

Republika e Maqedonisë Veriore ka ratifikuar konventat ndërkombëtare në lidhje me konfiskimin, ose të cilat përfshijnë dispozita që rregullojnë segmente të konfiskimit të pasurisë dhe ka harmonizuar gjithashtu ligjet e brendshme me vendimet kornizë dhe direktivat e Bashkimit Evropian në lidhje me këtë fushë.

Sidoqoftë, RMV-ja shpesh kritikohet nga këto institucione ndërkombëtare si një vend që nuk merret si duhet me korrupsionin, veçanërisht me llojet e larta të korrupsionit që shpesh përfshijnë zyrtarë aktualë ose ish-zyrtarë.

Publiku profesionist vendas shpesh ngre çështjen e hetimeve financiare në lidhje me origjinën e pasurisë së zyrtarëve, por edhe të zbatimit të dobët të konfiskimit të pasurisë së fituar në mënyrë të paligjshme.⁵⁰

Prandaj, kjo analizë do të përpiket të sigurojë një analizë gjithëpërfshirëse në drejtim të rendit juridik dhe zbatimit praktik të masës konfiskim të pasurisë duke analizuar të dhënat e mbledhura nga gjykimet e vëzhguara në fushën e krimit të organizuar dhe korrupsionit nga Koalicioni "Të gjithë për një gjykim të drejtë"., si dhe nga të dhënat e marra ose të botuara nga gjykatat, prokuroria dhe organet e tjera shtetërore.

⁴⁹ По ату

⁵⁰ Академик д-р Владо Камбовски, м-р Бобан Мисоски, „Материјално- правни и процесно- правни аспекти на конфискацијата на имот и имотна корист“, Истражување во рамки на проектот „Реформа на казненото право и почитување на човековите права - подготовки за доследна примена на новиот ЗКП“, Скопје, октомври 2009г.

2.1.3. Prirjet kriminale të disa zyrtarëve shtetëror

Në vendin ku shteti është i kapur nga kriminelët me petkun e politikanit dhe drejtësia e mbështjellë me kriminelë nën petkun e gjykatësit, skandalet ngarendin njëri pas tjetrit!

Në vendin ku qeveritarët e korruptuar dhe inkriminuar e kanë gojën plot demokraci dhe barazi ligjore, çdo ditë rritet numri i zyrtarëve shtetërorë, ministrave, zv.ministrave dhe deputetëve të akuzuar për vepra kriminale në vendin ku kërcënohet prokurori i cili ngritë aktakuzë ndaj shpërdoruesve me listat e veteranëve, në vendin ku gjendet drogë e armë në veturën e familjarëve të shefit të shërbimit intelgjent e deri tek sulmet fizike ndaj drejtuesve të agjensioneve dhe kompanive private, nuk pritet progres ekonomik për vendin dhe as ardhmëri e mirë për qytetarët.

*Sistemi i drejtësisë i kapur nga krimi i organizuar.*⁵¹

Sipas këtyre të dhënave dhe logjikës së thjeshtë, atëherë RMV i ka plotësuar kushtet për hyrje vetëm në organizata mafioze si; “Cosa Nostra” e “Kamorra” në Itali, “Solntsevskaia Bratva” në Rusi, dhe organizata të tjera mafioze ndërkombëtare!⁵²

Organizatata mafioze vendore e kanë kapur shtetin duke e zgjeruar rrjetin e trafikimit të drogës, prostitucionit dhe kazinove gjithamdeji vendit. Në shtetin e kapur, pa lejën e “Bossave” nuk mund të punësohet as një shërbëtor në institucionet publike, e lëre më të emërohet dikush në krye të agjensioneve apo bordeve.

Organet kompetente për mbrojtjen e rendit dhe ligjit, si Policia, AKI-ja, Prokuroria dhe Gjykata kanë kaluar krejtësisht në shërbim të klaneve mafioze. Duke e marrë parasysh këtë situatë dhe nga kush udhëhiqen institucionet më të larta të shtetit, atëherë nuk mund të pritët diçka më e mirë nga ajo që po ndodh në qeverisjen e vendit në përgjithësi, e nga AKI-ja në veqanti.⁵³

Pasi, shërbimi intelgjent, përkatësisht AKI-ja, Presidenca, Qeveria, Kuvendi, Prokuroria, Gjykatat, Policia, e institucione të tjera udhëhiqen nga njerëz të inkriminuar. Kjo nënkupton se

⁵¹ Kambovski Vlado, Kalajdziev Gordan, Zikov Sterjo, Mitreska Iskra, "Konfiskimi dhe Masat e Përkohshme: Harmonizimi i Ligjit të Brendshëm me Standardet Ndërkombëtare", Revista Maqedonase e së Drejtës Penale dhe Kriminologjia, viti 13

⁵² Po aty

⁵³ Po aty

nuk është i kapur vetëm sistemi i drejtësisë, por i tërë aparati shtetëror nga një kastë kriminelësh të veshur me petkun e politikanit, gjykatësit, prokurorit apo policit!

Një popull që zgjedh dhe përkrahë hajdutët në pushtet, edhe vetë është i tillë. Një fjalë e urtë italiane e thotë: *“Çdo popull e ka qeverinë që e meriton”*! Jo pa të drejtë faji hudhet tek pushtetarët, por fajtorë janë edhe qytetarët që i votojnë dhe mbajnë në pushtet mashtresit serik.

Ngado shkon dhe me secilin që bisedon, dëgjon vetëm për abuzime me buxhetin e shtetit, vjedhje, mashtrime, gënjeshtër, keqëtrajtje, ngacmime seksuale në vendin e punës, uzurpime pronash, ndërtime pa leje dhe mbindërtime, vrasje *“aksidentale” në institucionet e sigurisë së lartë, drogë, prostitucion dhe çka jo tjetër nga zyrtarët e institucioneve të shtetit!*⁵⁴

Në gjysëm shtetin e RMV-s, kemi institucione pa kredibilitet qytetarë, kemi arsim, por nuk arsimim të mirëfilltë, kemi shëndetësi, por nuk kemi mjekim për pacientët, kemi sistem të drejtësisë. por nuk kemi barazi ligjore për qytetarët,...

Ngado shkon, dëgjon për qindra tituj akademik e shkencorë me plagjiaturë dhe mijëra diploma të blera, për qindra e mijëra invalidë dhe veteranë të rrejshëm. Për mbi 10 vite në gjysëm shtetin e RMV-s kemi pasur vetëm luftë të klasës politike për pushtet dhe rritje enorme të korrupsionit dhe krimit të organizuar.

Për mbi 10 vjet në shtetin e kapur, kemi pasur vetëm për mashtrime e gënjeshtër të pushtetarëve për lëvizje të lirë, për zhvillim ekonomik, për formimin e ushtrisë, për integrimin në BE, në OKB, në NATO dhe Interpol!

Për mbi 10 vjet, kemi dëgjuar vetëm për vjedhje në polici, në dogana, për tjetërsim dhe uzurpim të pronave publike, për shkatërrim të pyjeve dhe lumenjëve!

Për mbi 10 vjet, qytetarët e vendit i kaluan pa ngrohje, pa ujë dhe pa rrymë të mjaftueshme, e për më keq se kaq, për mbi 10 vjet në gjysëm shtetin e pavarur, 90 % e qytetarëve ua paguan rrymën minoritetit serb në veri të vendit, këtyre kundërshtarëve të përбетuar të lirisë dhe pavarësisë së shtetit tonë!

Për mbi 10 vjet rresht, të gjitha kompanitë biznesore në gjysëm shtetin e RMV-s kontrollohen nga mafi-politika, filluar nga supermarketet, qendrat komerciale, restorantet luksoze e deri tek gurëthyesit e shumtë gjithandej RMV-s që ndotin ambientin dhe prishin reliefin e bukur të kodrinave e bjeshkëve tona, të ruajtura brez pas brezi.

⁵⁴ Kambovski Vlado, Kalajdziev Gordan, Zikov Sterjo, Mitreska Iskra, "Konfiskimi dhe Masat e Përkohshme: Harmonizimi i Ligjit të Brendshëm me Standardet Ndërkombëtare", Revista Maqedonase e së Drejtës Penale dhe Kriminologjia, viti 13

As kjo nuk u mjaftoi pushtetarëve të inkriminuar RMV-s të cilët i falen me mijëra hektarë tokë shteteve fqinjë (Maqedonisë dhe Malit të Zi), me tendencë të faljes edhe të dhjetëra-mijëra hektarëve tjerë fqinjit verior-Serbisë armike të shqiptarëve.

Qytetarët e getoizuar, monarkët në majat e pushtetit

Nëse vazhdojmë kështu së numëruari të gjitha mangësitë dhe dështimet e qeveritarëve, vargu do të jetë i gjatë dhe i pambarim.⁵⁵ Shtrohet pyetja, çfarë bën qytetarët për ta parandaluar degradimin sistematik të institucioneve shtetërore, shkatërrimin trashëgimisë kulturore dhe resurseve natyrore të shtetit tonë?

Çfarë bëni popullata vendore për ta bindur përendimin se meritojnë qeverisje më të mirë në vendin e tyre? Përgjigja është asgjë!

Pasi janë këta qytetarë, është ky popull që i zgjodhi dhe po i mbanë në pushtet këtë klasë të inkriminuar politikanësh, të shndërruar së fundmi në kusarë politikë dhe dinozaurë të buxhetit të shtetit! I quajta ashtu, pasi të tillë janë.

Nuk ka si të jetë ndryshe, kur shteti me buxhetin më të varfër në rajon, e ka qeverinë më megalomane në Evropë, me 22 ministri, me 5 zv.kryeministra dhe 100 zv. Ministra e qindra këshilltarë me pagat më të majme në rajonin e Ballaknit, përderisa pensionistët duhet të kënaqen me të ardhura mujore nga 75-125 euro në muaj, kur kryeministri i vendit të tyre e merr pagën mujore prej 2950 eurove!⁵⁶

Në të shumtën e rasteve, kur përmendet fjala krim, aludohet në vrasjen me plumb apo forma tjera. Mirëpo krimi më i rënd është kur vritet shpresa dhe e ardhmëria e gjeneratave të reja në një vend.⁵⁷ Politikanët e papërgjegjshëm që kanë krijuar distancë në mirëqënje me qytetarin, nuk janë drejtues dhe as zyrtarë shtetëror, por kriminelë ordinerë që jetojnë mbi kurrizin e qytetarëve të varfër.

Qytetarët e varfër, në vend që t'i "gozhdojnë" politikanët milionera me protesta mbarëpopullore, kanë rënë nëgjumë të thellë, duke mos iu ineteresuar fare çfarë do iu sjellë e nesërmja, por vazhdojnë të jetojnë të sotmen si skllëvër me shpresën që e nesërmja t'i gjejë në përendim!

⁵⁵ Kambovski Vlado, Kalajdziev Gordan, Zikov Sterjo, Mitreska Iskra, "Konfiskimi dhe Masat e Përkohshme: Harmonizimi i Ligjit të Brendshëm me Standardet Ndërkombëtare", Revista Maqedonase e së Drejtës Penale dhe Kriminologjia, viti 13

⁵⁶ Florim Zeqa, Kriminelët, në petkun e zyrtarëve shtetëror, 29 Tetor, 2018, mundësuar nga: <https://fol.mk/kriminelet-ne-petkun-e-zyrtareve-shtetedor/>

⁵⁷ Po aty

Kësisoji, pushtetarët e inkriminuar, me mos reagimin qytetarë janë shndërruar në skllavopronarë dhe monark të qytetarëve të getoizuar Maqedonas.

2.1.4. Shqiptimi i sanksioneve të buta

Shoqëria i kundërvehet kriminalitetit , meqë kriminaliteti rrezikon rendin juridik dhe social, kushtet elementare të jetës së përbashkët , vlerave themelore të njeriut dhe shoqërisë.

Veprat me të cilat cenohet , dëmtohet apo asgjësohet vlerat juridike të njeriut dhe të bashkësisë së caktuar, në të drejtën penale quhen vepra penale apo me një term të përgjithshëm kriminalitet.

E drejta penale është një ndër mënyrat dhe mjetet me të cilat mbrohet shoqëria dhe luftohet kriminaliteti. E drejta penale e ushtron mbrojtjen nga kriminaliteti duke përcaktuar me ligj se cilat vepra apo sjellje të rrezikshme konsiderohen vepra penale dhe të cilat lloje të dënimeve apo të sanksioneve të tjera penale mund t'u shqiptohet kryesve të veprave penale.⁵⁸

Sanksionet penale janë llojet më të rënda të sanksioneve të cilat zbatohen duke përdorur dhunën dhe me to , kryesve të veprave penale u kufizohet apo u merret liria, nderi, pasuria , të drejtat tjera , madje edhe jeta në rasate kur shqiptohet dhe ekzekutohet dënimi me vdekje. Prej këtyre sanksioneve , dënimi është lloji më i rëndë i sanksioneve penale me të cilin përvec qortimit publik të shoqërsisë për veprën e kryer, synohet që kryesi gjatë vuajtjes së dënimit të përmirsohet dhe të kthehet si anëtarë i dobishëm i shoqërisë.

3. Format e shfaqjes së korrupsionit

Në kuptimin më të përgjithshëm, korrupsioni paraqet shpërdorimin e pushtetit të cilën e posedon një zyrtar i lartë, në një vend pune ose pozicion të hierarkisë sociale dhe ekonomike, për përvetësimin e paligjshëm të pasurisë për veten apo personin tjetër.

Shumica e autorëve korrupsionin e cilësojnë si keqpërdorim të kompetencave publike, pushtetit politik dhe ekonomik, për të përvetësuar në mënyre ilegale, përfitime materiale ose jo materiale, si për vete ashtu dhe për personin tjetër.⁵⁹

Dallojmë disa forma të korrupsionit, varësisht nga autorë të ndryshëm që i ndajnë:

⁵⁸ MAKEDON SLLAVKOSKI BAZAT E TË DREJTËS PUBLIKE (MËSIMI I RREGULLT DHE ZGJEDHOR) Për vitin III DREJTIMI EKONOMIK, JURIDIK DHE TREGTAR TEKNIK JURIDIK Shkup, 2012, fq.44

⁵⁹ Ky publikim është pjesë e projektit AMBASADORËT E RINJ PËR SHOQËRI PA KORRUPSION, implementuat nga Institutit ZIP, me mbështetje financiare nga Ambasada e Gjermanisë në Maqedoni. Prill, 2018

► Korrupsioni politik, i cili ka të bëjë me marrjen e funksioneve të pushtetit politik ose në mbajtjen e privilegjeve të caktuara politike duke u dhënë rryshfetë, mito, gjatë fushatave paraelektorale dhe gjatë zgjedhjeve, marrja e donacioneve dhe pagesave tjera nga personaapo shoqata në mënyrë të fshehtë.

► Shpenzimet jo ligjore

► Financimi nga burimet e dyshimta

► Abuzimi i resursve shtetërore

► Kërkesa për kontributet nga shërbyesit civil

► Pasurimi personal

► Ofrimi i mjeteve financiare nga jashtë

► Detyrimi i sektorit privat për të kryer pagesa

Korrupsioni është thellë i pranishëm në Maqedoni, jo vetëm në qeveri, por në të gjitha poret e shoqërisë. Pra, nuk flasin vetëm se për pushtetin ekzekutiv, por vlerësoj se korrupsioni sikur është po pranohet si pjesë e kulturës së jetesës, ky fenomen është i pranishëm gjithandej pas. Kjo është kështu pasi shumë vite kemi humbur betejën kundër kësaj dukurie. Korrupsioni është i pranishëm dhe në ndërmarrje publike, në media, në sektorin civil.

Bazuar në disa hulumtime të opinionit publik, një e treta qytetarëve të Maqedonisë vlerësojnë se korrupsioni është një nga tre problemet kryesore në shtet. Shumë prej tyre kanë deklaruar se për të marrë ndonjë shërbim nga institucionet kanë qenë të detyruar të paguajnë rryshfet.

3.1. Llojet e korrupsionit nga këndvështrimi kriminologjik

Në aspektin kriminologjik korrupsioni kategorizohet në lloje të ndryshme duke u nisur nga sektorët ku ai ndodh, madhësia e rryshfeteve që përfshihen dhe rëndësia e pasojave që sjell. Dy llojet më kryesore që ndeshen gjerësisht në literaturë të trajtuara nga autorë të ndryshëm, si dhe nga dokumente të institucioneve të ndryshme ndërkombëtare dhe të vendit, janë korrupsioni i nivelit të ulët dhe korrupsioni i madh.

Për korrupsionin e nivelit të ulët shpesh përdoren edhe termat “*petty corruption*”, “*freelance corruption*”, ndërsa për korrupsionin e madh përdoret termi “*grand corruption*”. Për korrupsionin e madh në literaturë përmenden si sinonime edhe korrupsioni sistematik ose

hiperkorrupsioni.⁶⁰ Forma ekstreme të korrupsionit të madh të nivelit të lartë përmenden kapja e shtetit⁶¹ dhe kleptokracia⁶² Ndarje tjetër që ndeshet në literaturë është edhe *korupsioni politik* që lidhet me përftimet politike dhe *korupsioni ekonomik* që lidhet drejtpërdrejtë me përftimet financiare, por në varësi të gjerësisë së këndvështrimit të korrupsionit politik mund të bëhet edhe dallimi i tij prej *korupsionit burokratik* apo *administrativ*.⁶³

Korrupsioni i nivelit të ulët është abuzimi i përditshëm i pushtetit të besuar nga zyrtarët publikë gjatë ndërveprimit të tyre me qytetarët e zakonshëm që përpiqen të marrin të mirat dhe shërbimet bazë në vende si spitalet, shkollat, organet e policisë dhe agjenci të tjera.⁶⁴

Ky korrupsion ndodh gjatë procesit të dhënies së shërbimeve të ndryshme publike qytetarëve. Ai është korrupsioni administrativ i përditshëm që përfshin shkëmbimin e shumave të vogla apo relativisht të vogla dhe dhënien e favoreve të vogla. Në këto raste zyrtarët individualë ose grupe të vogla të tyre përpiqen që të përfitojnë nga pushteti i tyre monopol për të marrë ryshfet.⁶⁵

Korrupsioni oportunist i nivelit të ulët ndodh brenda një kuadri ku ligjet dhe rregullat bazë ekzistojnë dhe zyrtarët që i zbatojnë ato shfrytëzojnë mundësitë që u jepen për të përfituar për vete.²⁰⁰ Raste të tilla korrupsioni janë për shembull kur një punonjës i tatimeve lejon një biznes që të shmanget nga pagimi i taksave, kur një punonjës i bashkisë merr para për të dhënë një leje ndërtimi, kur një punonjës i doganës për shuma të vogla ryshfeti lejon kontabandën e mallrave për të cilat paguhen tarifa të larta doganore, kur një punonjës i policisë rrugore merr para për të mos gjobitur shkelës të rregullave të qarkullimit rrugor, kur një drejtor në administratë merr para për të punësuar një person, e të tjera të kësaj natyre.

⁶⁰ Klitgaard, Robert; MacLean-Abaroa, Ronald & Parris, H.Lindsey. 2000. Corrupt cities: a practical guide to cure and prevention. Oakland: Institute for Contemporary Studies, Washington DC: World Bank Institute.

⁶¹ Rose-Ackerman, Susan. 2006. Introduction and overview. International handbook on the Economics of corruption. Përgatitës Susan Rose-Ackerman. Edward Elgar Publishing Limited.

⁶² Po aty

⁶³ http://www.transparency.org/glossary/term/political_corruption. Friedrichs, David O. 2010. Trusted Criminals: White Collar Crime In Contemporary Society. 4th ed. Cengage Learning.

⁶⁴ United Nations. 2010. Travaux Préparatoires of the negotiations for the elaboration of the United Nations Convention against Corruption. Vienna, 2010. <http://corruptionresearchnetwork.org/resources/online-tools-and-trainings/manual-on-corruption-risk-assessments-in-mdgs-related-mdas-nigeria>.

⁶⁵ http://www.transparency.org/glossary/term/petty_corruption.

3.2. Korupsioni si krim ekonomik

Maqedonia në indeksin e korrupsionit qëndron në vendin e 64 nga gjithsej 175 vende. Përveç ankesave deklarative se korrupsioni është përhapur nëpër shumë sfera, nuk kemi asgjë konkrete në këtë drejtim.

Edhe në Raport progresin e Komisionit European për Maqedoninë thuhet se sa i përket korrupsionit asnjë progres nuk është arritur në të kaluarën për shumë çështje të pazgjidhura. *“Korrupsioni mbetet i përhapur. Kapaciteti për ta adresuar (korrupsionin) në mënyrë efektive është duke u penguar nga mungesa e vullnetit politik dhe ndërhyrja e politikës në organet kompetente”*. Sipas Sasho Ordanoski, aktivist kundër korrupsionit dhe njohës i çështjeve politike, lufta kundër korrupsionit ngec prapa sepse në Maqedoni pushtetin e udhëheq mafia.⁶⁶

Shumë vështirë mund të pritet që mafia ta luftojë korrupsionin, në të cilën vet është e përzier. Praktikisht në Maqedoni nuk mund të flasim për korrupsionin, sepse kemi krim të organizuar që është formë më e lartë se korrupsioni. Dhe në rast kur keni krim të organizuar dhe një strukturë mafioze që qeverisë me vendin, nuk mund të bëhet fjalë për luftë ndaj korrupsioni.

3.3. Matja e korrupsionit

Shkalla e korrupsionit ndër shtete vlerësohet nëpërmjet të dhënave të drejtpërdrejta apo edhe të tërthorta. Të dhëna më të besueshme për korrupsion janë të dhënat nga statistikat e ndryshme policore. Këto të dhëna janë të bazuara në ankesat dhe dënimet zyrtare për korrupsion. Për të arritur rezultatin e plot për ekzistimin e korrupsionit brenda shtetit, zhvillohen metoda të ndryshme hulumtimi siç është edhe ajo e anketimit të qytetarëve përmes pyetësorëve zyrtar shtetëror.⁶⁷

Sot treguesi më i saktë i rritjes së korrupsionit në botë është Organizata joqeveritare ndërkombëtare IKP (Indeksi i Perceptimit të Korrupsionit). Indeksi i perceptimit të korrupsionit për vitin 2017 që është publikuar nga Transparency International tregon se çrrënjësja e korrupsionit në Ballkanin Perëndimor shkon shumë ngadalë. Nga rajoni, më mirë e ranguar është

⁶⁶ Mr.sc Fatos Haziri, Krimi i organizuar si fenomen kërcënues për sigurinë publike dhe sundimin e rendit dhe ligjit në Republikën e Kosovës, mundëuar nga http://ëëë.kolegji-juridica.org/neë_ëeb/ëp-content/uploads/2017/03/Mr.-Sc.-Fatos-HAZIRI-Krimi-i-organizuar-si-fenomen-k%C3%ABrc%C3%ABnues-p%C3%ABr-sigurin%C3%AB-publike-dhe-sundimin-e-rendit-dhe-ligjit-n%C3%AB-republik%C3%ABn-e-Kosov%C3%ABs.pdf

⁶⁷ Ky publikim është pjesë e projektit AMBASADORËT E RINJ PËR SHOQËRI PA KORRUPSION, implementuat nga Institutit ZIP, me mbështetje financiare nga Ambasada e Gjermanisë në Maqedoni. Prill, 2018

Sllovenia, në vendin e 34-të, pastaj Kroacia (57), Greqia dhe Rumania (59), Mali i Zi (64), Bullgaria (71), Serbia (77), Kosova (85) dhe Shqipëria (91).⁶⁸

Maqedonia është e fundit ndër shtete e rrajonit dhe fqinjët, duke u radhitur në vendin e 107-të. Tre më mirë të ranguar në botë janë Zelanda e Re,⁶⁹ Danimarka dhe Finlanda. Korrupsioni është thellë i pranishëm në Maqedoni, jo vetëm në qeveri, por në të gjitha portet e shoqërisë.

Pra, nuk flasin vetëm se për pushtetin ekzekutiv, por vlerësoj se korrupsioni sikur është po pranohet si pjesë e kulturës së jetesës, ky fenomen është i pranishëm gjithandej pas. Kjo është kështu pasi shumë vite kemi humbur betejën kundër kësaj dukurie. Korrupsioni është i pranishëm dhe në ndërmarrje publike, në media, në sektorin civil.

Bazuar në disa hulumtime të opinionit publik, një e treta qytetarëve të Maqedonisë vlerësojnë se korrupsioni është një nga tre problemet kryesore në shtet. Shumë prej tyre kanë deklaruar se për të marrë ndonjë shërbim nga institucionet kanë qenë të detyruar të pagujnë ryshfet.

Qëllimi i ligjit Neni 1 Ky ligj rregullon masat dhe aktivitetet për parandalimin e Korrupsionit në ushtrimin e pushtetit, autorizimet publike, detyra zyrtare dhe politikat, masat dhe aktivitetet për të parandaluar konfliktet e interesit, masat dhe aktivitetet për parandalimin e korrupsionit në kryerjen e punëve publike interesin e subjekteve juridike në lidhje me ushtrimin e autorizimeve publike, po ashtu masat dhe aktivitetet për parandalimin e korrupsionit në kompanitë tregtare ".(1) Per zbatimin e masave dhe aktiviteteteve nga paragrafi 1 te këtij neni do të përcaktohet Komisioni Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit.⁷⁰

4.Zyrtarët publik dhe ryshfeti

Udhëheqja e një biznesi është, para së gjithash, një veprimtari e sektorit privat, e orientuar drejt klientëve dhe konsumatorëve. Por, aktivitetet komerciale janë të ndëlidhura edhe në rrjetin e shërbimeve publike, të detyrimeve administrative dhe të parakushteve (të tilla si

⁶⁸ Po aty

⁶⁹ Po aty

⁷⁰ "Gazeta zyrtare e Republikës së Maqedonisë" nr. 28/02, 46/04, 126/06, Vendimi i Gjykatës Kushtetuese më datë 10.01.2007, 10/08 dhe 161/08) I. DISPOZITAT E PËRGJITHSHME

inspektimet tatimore ose zhdoganimet), që kërkojnë bashkëveprime të shpeshta me administratën publike.⁷¹

Disa nga këto (të tilla si paraqitja e deklaratave tatimore) janë të tërthorta, ndërsa të tjerat e marrin formën e bashkëveprimit të drejtpërdrejtë me zyrtarët publikë (të tilla janë inspektimet shëndetësore, të punës, tatimore, procedurat ligjore ose kërkesat për leje të ndërtimit).

Lidhur me këtë, kompanitë në RMV janë të ngjashme me kompanitë e vendeve të tjera. Më shumë se 9 nga 10 e bizneseve të anketuara (91.2%) kishin të paktën një kontakt të drejtpërdrejtë me një zyrtar publik ose shërbyes civil, në 12 muajt para anketës, me disa variacione, në pesë sektorë të biznesit të anketuar.⁷²

Norma e bashkëveprimit të drejtpërdrejtë sillej nga 87.7% në sektorin e akomodimit dhe të aktiviteteve për shërbime të ushqimit; dhe 93.2% në sektorin e ndërtimtarisë.

Shumica dërrmuese e bashkëveprimeve me zyrtarët publikë ndjekin rregullat dhe rregulloret e aplikueshme në procedurat administrative në fjalë. Por, në çdo bashkëveprim të drejtpërdrejtë, këto rregulla janë të cenuara nga manipulimi, në këmbim të përfitimit privat, si rrjedhojë e një transaksioni të paligjshëm ndërmjet shfrytëzuesit të shërbimit të sektorit privat dhe një shërbyesi civil.

Pranimi i parave, i dhuratave ose kundër-favori, përveç tarifës së nevojshme zyrtare, për përfitime personale të një nëpunësi civil, paraqet një akt të ryshfetit administrativ. Siç tregojnë të dhënat, episode të tilla ende luajnë një rol në bashkëveprimet e kompanive private me sektorin publik në RMV.⁷³

4.1. Dhënia e ryshfetit nëpunësve publik

Në bazë të projeksionit të hulumtimeve të fundit që ka realizuar Qendra Maqedonase për Bashkëpunim Ndërkombëtar, gjysmëmilion e qytetarëve në Maqedoninë e Veriut, apo çdo të katërtit qytetar, i është kërkuar ryshfet për të realizuar ndonjë të drejtë nga institucionet e shtetit, përdërisa rreth 400 mijë qytetarë kanë dhënë ryshfet të paktën një herë brenda vitit të kaluar për të realizuar një shërbim të caktuar në institucionet e shtetit.

⁷¹ Raport, UNDOC, Ndikimi i ryshfetit dhe i krimit tjetër në ndërmarrjet private, Vien, 2013

⁷² Po aty

⁷³ Raport, UNDOC, Ndikimi i ryshfetit dhe i krimit tjetër në ndërmarrjet private, Vien, 2013

Ryshfeti është unaza më e fortë midiskorupsionit dhe kriminalitetit. Marrja e mitos paraqitet në triforma: korupsion i drejte pasiv; korupsioni jo i drejtë pasiv dhe korupsioni pasiv.⁷⁴

Dhënia e ryshfetit – konsiston në dhënien e dhuratës apo kur i premtohet se do ti ipet dhuratë apo ndonjë përfitim tjetër. Kryes i kesaj vepre mund të jetë cdo person. Zbulimi i sekretit zyrtar kryhet në rastet kur personi zyrtar paautorizim i kumton tjetrit apo i dorëzon tjetrit të dhëna që paraqesin fshehtësi.

Ekspertët e kyçur në luftën kundër korupsionit, thonë se këto të dhëna duhet të paraqesin kambane alarmi për nivelin e korupsionit në nivel të ulët, për sa i përket realizimit të shërbimeve administrative në organet e ndryshme të shtetit. Korupsioni në nivel të ulët ndryshe quhet edhe si korupsion administrativ pasi në të shumtën e rasteve realizohet mes punonjësve në administratën e shtetit dhe qytetarëve.⁷⁵

Në shumë raste kur qytetarët kërkojnë shërbime më cilësore ose kërkojnë që shërbimet tu realizohen më shpejtë në institucionet e ndryshme të pushtetit vendor, institucionet shëndetësore, apo ato arsimore, e shohin si të natyrshme dhënien e një ryshfeti të vogël.

*“Kjo (dhënia e ryshfetit) është si rrjedhojë e ngathtësisë së institucioneve dhe perceptimit se shteti është një aktor i madh i cili vihet në shërbim të qytetarëve vetëm nëse atij (shtetit) i ofrohet diçka”.*⁷⁶

*“Faktikisht përfaqësuesit e shtetit, administrata, nënpunësit në institucione shtetërore, nuk janë ata që e kryejnë detyrën e tyre në mënyrën që duhet, në mënyrë etike, pra nuk e perceptojnë veten në shërbim të qytetarëve, por qytetarin e shohin si një kasafortë nga e cila mund të nxjerrin para kur të duan”.*⁷⁷

Autoritetet zyrtare në Maqedoninë e Veriut kanë pranuar se korupsioni në nivel të ulët (shërbimet administrative) është i pranishëm në shumë pore të institucioneve të vendit dhe si i tillë paraqet problem serioz.

Zëvendëskryeministri për çështje të korupsionit, Lupço Nikollovski⁷⁸ ka nënvizuar se tashmë është e fshehtë publike se korupsioni si e quan ai i “imët” është prezent, veçanërisht kur

⁷⁴ Ismet Bregu, E drejta penale - Pjesa e posaçme, Prishtine, 2009, fq. 231

⁷⁵ Draft online, Maqedoni e V: Rreth 400 mijë qytetarë kanë dhënë ryshfet më 2019, mundësuar nga: <https://lajmpress.org/maqedoni-e-v-rreth-400-mije-qytetare-kane-dhene-ryshfet-me-2019-2/>

⁷⁶ Po aty

⁷⁷ Po aty

⁷⁸ Po aty

bëhet fjalë për përshpejtimin e shërbimeve administrative në një afat sa më të shkurtër. Qytetarët rendisin gjyqësorin si sektorin më të korruptuar në Maqedoninë e V.

“Nuk mundet që një funksionim i këtillë të na bëhet si diçka normale në shtet, nuk dëshiroj të jetoj në një shtet të këtillë, nuk dua të participoj në të, pa kontribuar që të ndryshohen gjërat, është e domosdoshme që gjërat të ndryshohen nga rrënjët”.⁷⁹

Në bazë të hulumtimit që ka realizuar Qendra Maqedonase për Bashkëpunim Ndërkombëtar, 80 për qind e qytetarëve të anketuar, mosefikasitetin e sistemit gjyqësorë, si dhe mungesën e kontrollit të administratës, e kanë apostrofuat si faktor kyç që ka kontribuar në shkallën e lartë të korrupsionit.

Sllagjana Taseva⁸⁰ nga organizata joqeveritare Transparency International, që në fokus ka luftën kundër korrupsionit, për Radion Evropa e Lirë thotë se duhet gjetur mekanizma që institucionet të obligohen që t'i realizojnë detyrimet e tyre në kohë, sepse vetëm në këtë mënyrë do t'i mbyllet gryka korrupsionit përmes dhuratave, pagesës së drekave, darkave apo edhe pushimeve dhe parave në zarfe për kryerjen e shërbimeve në një afat kohor sa më të shkurtër.

“Nuk ekziston një sistem adekuat i kontrollit, pastaj dhënies së shpërblimit për obligimet e kryera në mënyrë efikase, por edhe dënimit në rastet kur administratorët nuk kanë kryer detyrimet, dhe në mungesë të këtyre mekanizmave, qytetarët disi e kanë kuptuar si diçka normale që të paguajnë, përkatësisht japin ryshfet për të marrë shërbime të caktuara nga institucionet e shtetit”, thekson Taseva.⁸¹

Në bazë të hulumtimit të realizuar nga Qendra Maqedonase për Bashkëpunim Ndërkombëtar, 4 prej 5 qytetarëve të anketuar vlerësojnë se gjykatësit dhe prokurorët janë më të korruptuarit. Menjëherë pas tyre, përkatësisht 77 për qind e qytetarëve të anketuar, vlerësojnë se, deputetët, ministrat, kryetarët e partive politike, kryetarët e komunave mbeten profesione që janë më të korruptuara.

4.2. Shpërdorimi i detyrës

Sipas Kodit Penal të RMV-s:⁸²

⁷⁹ Draft online, Maqedoni e V: Rreth 400 mijë qytetarë kanë dhënë ryshfet më 2019, mundesuar nga: <https://lajmpress.org/maqedoni-e-v-rreth-400-mije-qytetare-kane-dhene-ryshfet-me-2019-2/>

⁸⁰ Po aty

⁸¹ Po aty

⁸² Kodi Penal i Republikës së Maqedonisë së Veriut, Gazeta Zyrtare nr. 139/2008, në dispozicion në: http://www.semejnonasilstvo.org.mk/Root/mak/default_mak.asp

1. Personi zyrtar, i cili duke shfrytëzuar detyrën apo autoritetin zyrtar i tejkalon kompetencat e tij ose nuk i përmbush detyrat zyrtare të tij me qëllim që të përfitoj çfarëdo dobie për vete ose për personin tjetër apo që t'i shkaktojë dëm personit tjetër ose që seriozisht t'i shkel të drejtat e personit tjetër, dënohet me burgim prej gjashtë (6) muaj deri në pesë (5) vjet.

2. Për qëllime të këtij neni, shpërdorimi i detyrës zyrtare përfshinë, por nuk kufizohet në:

2.1. Shkeljen me dashje apo me dijeni të ligjit lidhur me detyrat apo punësimin e zyrtarit;

2.2. Moskryerja me dashje e ndonjë detyre të domosdoshme të përcaktuar me ligj;

2.3. Pranimi i dhuratës, tarifës apo përparësisë së çfarëdo lloji si rezultat i kryerjes së detyrës zyrtare, përveç nëse pranimi i dhuratës, tarifës apo përparësisë lejohet me ligj;

2.4. Keqpërdorimi i pasurisë, shërbimeve apo personelit qeveritar apo i ndonjë sendit tjetër me vlerë që i përket qeverisë e që ka rënë në kujdesin apo posedimin e zyrtarit si rezultat i detyrës apo punës së tij;

2.5. Nënshtrimi me dashje i personit tjetër në keqtrajtim ose arrest, ndalim, kontroll, marrje, heqje, vlerësim ose barrë për të cilën e di se është e kundërligjshme; ose

2.6. Ndalimi ose pengimi me dashje i tjetrit në ushtrimin apo gëzimin e ndonjë të drejte, privilegji, pushteti apo imuniteti ligjor.

Veprat penale në administratën publike, kryesisht korrupsioni, shpërdorimi i detyrës apo pastrimi i parave janë tregues të fortë për qeverisje të keqe, amulli ekonomike dhe padrejtësi sociale. Ato shihen në mënyrë universale si kërcënime ndaj demokracisë, të drejtave të njeriut dhe sundimit të ligjit - kërcënime aq të mëdha saqë janë përkufizuar si vepra penale në kodet penale të shteteve anëtare të Këshillit të Evropës.

Megjithatë, sjellja korruptive është shumë elastike dhe ka tendencë të paraqitet në forma të ndryshme. Prandaj, luftimi i suksesshëm i krimit ekonomik kërkon angazhim të palëkundur dhe një përpjekje të vazhdueshme nga ana e autoriteteve publike. Vlerësuar nga fakti se niveli profesional juridik i këtyre subjekteve është akoma larg së qenit në standarde të kënaqshme si dhe nga fakti se zbatimi i ligjit penal e ka të ndaluar interpretimin subjektiv të tij jashtë kornizave ligjore të përkufizimit të veprës penale, arrihet lehtë në përfundimin se dëmi i shkaktuar nga kjo mënyrë e funksionimit të këtyre organeve është i jashtëzakonshëm qoftë në mosrespektimin e lirive dhe të drejtave themelore të shtetasve ashtu edhe në veprimtarinë shtetërore dhe në dhënien e drejtësisë.

Në ligjin penal, shpërdorimi i detyrës parashikohet si një figurë penale, e cila përfshin të gjitha ato sjellje, që konkretizojnë një përdorim ilegjitim të attributeve funksionale ose një ekzekutim ilegjitim të detyrave, që kanë të bëjnë me një funksion publik dhe që në konsekuencën e tyre dëmtojnë funksionimin e mirë apo paanshmërinë në administrimin publik.

Aktet e funksionarëve publikë si element i kësaj vepre ndjekin një qëllim të jashtëm apo të ndryshëm nga ai që rezulton nga natyra e funksionit, e specifikuar nga ligji apo instrumenti tjetër ligjor, dhe që rrjedhin nga mungesa apo dështimi në zbatimin e normave specifike duke i shkaktuar një dëm interesave të ligjshëm të shtetit, individit, personave juridikë ose duke i sjellë përfitime të pamërituara të natyrës materiale, jomateriale subjektit ose personave të tretë.

4.3. Përfitimi i padrejtë

Konventa e Kombeve të Bashkuara ka parashikuar veprën penale të trafikimit të influencave në formën aktive si më poshtë.⁸³

Premtimi, ofrimi ose dhënia një nëpunësi publik ose çdo personi tjetër, drejtpërdrejt ose jo drejtpërdrejt, e një avantazhi të parregullt, me qëllim që nëpunësi publik ose personi të keqpërdorë influencën e tij të vërtetë ose të prezumuar me qëllim që të merret nga një organ administrativ ose publik i shtetit palë një avantazh i parregullt për nxitësin e parë të këtij akti ose për çdo person tjetër. (Neni 18 (a) i Konventës).

Edhe Konventa e Këshillit të Evropës e parashikon këtë vepër penale në të njëjtën linjë:

Dhënia ose ofrimi, direkt ose indirekt, i çfarëdolloj avantazhi që nuk i takon cilitdo që siguron ose konfirmon se është i aftë të ushtrojë ndikim në vendimmarrjen e cilitdo personi të referuar në nenet 2, 4, 5, 6, 9, 10, 11, në përputhje me këtë dispozitë, kur avantazhi që nuk i takon është për atë vetë apo për të tjerë, pavarësisht nëse ndikimi është ushtruar ose jo ose pavarësisht nëse ndikimi i supozuar çon ose jo në rezultatin e synuar. (Neni 12 i Konventës).

Elementet objektivë dhe subjektivë të kësaj vepre janë të njëjta me formën aktive të veprës penale dhënies së ryshfetit, me ndryshimin se përfitimi i padrejtë i premtohet, ofrohet ose i jepet nga subjekti i formës aktive jo nëpunësit publik, por një personi tjetër që, për shkak të pozicionit profesional ose statusit social, mund të influencojë ose supozohet se mund të

⁸³ Konventa e Kombeve të Bashkuara Kundër Korrupsionit, 2003, e ratifikuar me Ligjin nr.9492, datë 13.3.2006.

influençojë te nëpunësi publik, që ky i fundit të kryejë ose të mos kryejë një veprim në ushtrim të funksioneve të tij siç kërkohet nga subjekti i veprës.

Nga pikëpamja e anës subjektive, vepra penale e trafikimit të influencave në formën aktive kryhet me qëllim që ushtruesi i ndikimit të nxitet që të ushtrojë ndikimin e tij të supozuar ose të vërtetë mbi nëpunësin publik, që ky i fundit, në ushtrim të funksioneve të tij publike, të kryejë ose të mos kryejë veprimin e kërkuar nga subjekti (që i ka premtuar, ofruar ose dhënë ushtruesit të ndikimit, drejtpërdrejt ose tërthorazi, avantazhin e parregullt).

Për të patur të kryer veprën penale dhe për të ngarkuar me përgjegjësi subjektin e formës aktive nuk ka rëndësi nëse ushtruesi i ndikimit e ka ushtruar apo jo ndikimin te nëpunësi publik apo nëse ky i fundit e ka kryer ose jo veprimin e kërkuar.

Siç u përmend më lart, nëse nëpunësi publik, duke qenë i vetëdijshëm për natyrën e ndikimit, e ka kryer veprimin ose mosveprimin sipas kërkesës së subjektit atëherë nëpunësi do të mbajë përgjegjësi për formën pasive të veprës penale të dhënies së ryshfetit, siç do të argumentohet më me hollësi më poshtë.

Konventa e Kombeve të Bashkuara, në dallim nga Konventa e Këshillit të Evropës, ka specifikuar që veprimet ose mosveprimet e nëpunësit publik duhet të përbëjnë një avantazh të parregullt për nxitësin e parë të këtij akti ose për çdo person tjetër, parashikim që krijon idenë e gabuar sikur kjo Konventë nuk kriminalizon trafikimin e influencave në rastet kur synohet që të sigurohet nga nëpunësi publik një avantazh i rregullt, gjë që nuk është e vërtetë pasi thelbi i kësaj vepre penale (njëlloj si te vepra penale e dhënies së ryshfetit) nuk është natyra e veprimeve që kërkohet të kryejë nëpunësi publik në ushtrim të funksioneve të tij, por nxitja korruptive për të ushtruar influencë ndaj nëpunësit publik.

4.4. Ndikimi i ryshfetit dhe krimeve tjera në ndërmarrjet private

Korrupsioni është gjithashtu një *kategori ligjore* pasi të gjitha shtetet kanë ligje kundër ryshfetit dhe mashtrimit në sektorin publik. Gjithashtu ato kanë ligje kundër ryshfetit tregtar dhe llojeve të tjera të shkeljeve të korporatave. Marrëveshjet ndërkombëtare dhe rajonale përpiqen që të kontrollojnë ryshfetin ndërkombëtar dhe të lehtësojnë zbatimin e ligjit.⁸⁴

⁸⁴ Biznesi, korrupsioni dhe krimi në Ballkanin Perëndimor: Ndikimi i ryshfetit dhe krimeve të tjera në sipërmarrjen private, UNODC (2013)

Kategoritë ligjore janë shumë më të ngushta sesa përdorimi i gjerë i termit korrupsion në fjalorin e përditshëm dhe për më tepër ligjet nuk inkluadrojnë siç duhet të gjithë kuadrin e pagesave të paligjshme dhe të shkëmbimeve në natyrë që ekonomistët i shohin si të dëmshme.⁸⁵ “Mbushja e grushtit” të një zyrtari me të holla është formë e zakonshme ryshfeti, por bizneset mund të ushtrojnë ndikim edhe nëpërmjet ofrimit falas të mallrave ose shërbimeve që ato i shesin normalisht, ose duke negociuar një shkëmbim të drejtpërdrejtë ose të tërthortë me një kundër-favor.⁸⁶

Të dhënat për modalitetin e ryshfetit mund të hedhin dritë të rëndësishme në mënyrën si funksionon aktualisht marrja nga zyrtarët publikë e ryshfeteve të bizneseve. Mekanizmat e ryshfet-dhënies shpesh karakterizohen nga modele të caktuara të tërthorta, të njohura mirë si nga ryshfet-dhënësit, ashtu dhe nga ryshfet-marrësit, që bazohen në të kuptuarit se kur një ryshfet mund të shpjerë në përfitim të paligjshëm për të dyja palët.⁸⁷

Kjo është edhe më e vërtetë për bizneset, për të cilat përshpejtimi i procedurave administrative ose “shkurtimi i burokracisë” duke anashkaluar ligjet dhe rregulloret, me ndihmën e ryshfetit, mund të sjellë përfitime të jashtëzakonshme.⁸⁸

Në sferën ekonomike, ku çdo përfitim i ngjashëm mund të shpjerë në fitime më të mëdha dhe një përqindje më të madhe të zotërimit të tregut nga një biznes, kjo mund të rezultojë në një lloj përshkallëzimi në të cilin ryshfetet jo vetëm priten, por faktikisht ofrohen “vullnetarisht” nga bizneset, me qëllim që të dalin përpara konkurrentëve.

Kur ryshfeti bëhet një veprim rutinë, me qëllim që shoqëri tregtare të caktuara të sigurojnë shërbime të privileguara ose përfitime të paligjshme nga zyrtarët publikë, atëherë pagesat e ryshfetit mund të priten të jenë dhe bëhen më të shpeshta.

Ndikimi i ryshfetit dhe krimeve tjera	
Ryshfeti i patentave të shoferit	21 raste të evidentuara
Korrupsioni në sistemet arsimore	67 raste të evidentuara
Ryshfeti në institucionet shëndetësore - theks	145 raste të evidentuara

⁸⁵ Rose-Ackerman, Susan. 2006. Introduction and overview. International handbook on the Economics of corruption. Përgatitës Susan Rose-Ackerman. Edward Elgar Publishing Limited.

⁸⁶ Biznesi, korrupsioni dhe krimi në Ballkanin Perëndimor: Ndikimi i ryshfetit dhe krimeve të tjera në sipërmarrjen private, UNODC (2013)

⁸⁷ Po aty

⁸⁸ Po aty

i vecantë – Spitali Klinik	
Biznesi pa korrupsion	2 raste të evidentuara
Marrja e mitos për votim nga partisë politike	87 raste të evidentuara

a) Ndikimi i ryshfetit dhe krimeve tjera

5. Pasojat e korrupsionit

Korrupsioni është në qendër të vëmendjes së shoqërive të sotme pikërisht për shkak të rëndësisë dhe gjerësisë së pasojave të dëmshme që shkakton. Pasojat e korrupsionit janë komplekse dhe prekin në mënyrë të ndërthurur individët dhe shoqërinë, direkt dhe indirekt, në të gjitha sferat: ekonomike, sociale dhe politike.

Për shkak të dëmeve që sjell, korrupsioni është një krim kundër zhvillimit dhe prosperitetit, kundër demokracisë, drejtësisë dhe sundimit të ligjit, kundër mjedisit, shëndetit dhe edukimit.⁸⁹ Korrupsioni i çdo lloji dhe niveli në shoqëri minon seriozisht vlerat bazë në të cilat mbështetet shoqëria.⁹⁰ Njohja e shtrirjes dhe shkallës së pasojave të korrupsionit është thelbësore për hartimin e strategjive për parandalimin dhe luftimin e tij.

Korrupsioni si fenomen, pa dyshim se është shumë i dëmshëm për shoqërinë. Kjo vjen nga fakti se individë apo grupe të ndryshme, interesat personale i vënë mbi interesat e përgjithshme, që është në kundërshtim të plot me ligjin.

⁸⁹ United Nations Office on Drugs and Crime. 2012. Thematic Programme: Action against Corruption, Economic Fraud and Identity-related Crime. 3 September 2012 – CEB/DTA.

⁹⁰ Council of Europe (Multidisciplinary Group on Corruption). 1996. Programme of Action Against Corruption. Strasbourg, 9 October 1996

KAPITULLI 3

ASPEKTE KRAHASIMORE TË KRIMIT TË JAKËS SË BARDHË

Në këtë kapitull do të shqyrtojmë pikërisht aspektet krahasimore të krimit të jakës së bardhë të RMV-së, në krahasim me vendet në rajon, Shqipërinë, Kosovën, Malin e Zi dhe Sërbinë.

3. Teoritë mbi krimin e jakës së bardhë

Në të gjitha punime teoriko-shkencore, poashtu akcentohet, se ky lloj kriminaliteti quhet *“kriminalitet i jakës së bardhë”* ashtu siç e ka emërtuar kriminologu amerikan Sutherland. Kjo për arsye se më të shpeshtë të formave të ndryshme të veprimtarisë kriminale ekonomike, kryesisht janë persona zyrtarë, me autorizime të posaçme në ndërmarrje ekonomike, banka, institucioneve të ndryshme, organe të pushtetit etj.

Konsiderojmë se kësaj karakteristike duhet shtuar edhe lidhjet shumë të ngushta që krijohen në mes të këtyre subjekteve me qëllim të organizimit sa më të suksesshem të aktivitetit kriminal. I organizuar kështu, kriminaliteti ekonomik, nganjëherë, sipas mendimit tonë, i merr konturat e kriminalitetit të organizuar i cili gjithësesi, paraqet shkallë shumë të lartë të rrezikshmërisë shoqërore.

Në botën bashkëkohore marrdhënjët në mes të shteteve janë intensifikuar në shumë fusha në veçanti në planin e marrdhënjëve ekonomike. Ekonomia botërore ka tendencë globalizimi dhe subjektet ekonomike në këto raporte janë duke fituar gjithnjë e më shumë autonomi veprimi.

Në këto rrethana “kriminaliteti ekonomik paraqet haptas *tendencë të zgjerimit dhe ekspansionit* në planin ndërkombëtar”,⁹¹ rrethanë kjo që e bën atë edhe më të vështirë për ta zbuluar, ndrikuar e gjykuar pasi që shumë prova materiale, duke mbetur jasht kufinjëve shtetror, bëhen të pa arritshme për organet e zbulimit, ndjekjes penale dhe gjyqimit.

Njëra ndër karakteristikat, do të thoshim, më theksuar të kriminalitetit ekonomik, sipas mendimit tonë, është *dëmi* shumdimenzional i cili me veprimet kriminale ekonomike mund ti shkaktohet vendeve të caktuara. Në rend të parë këtu duhet përmendë dëmet materiale të cilat atakojnë sistemin ekonomik. Ato nganjëherë mund të arrijnë shuma marramendëse ngase në shumë raste kemi të bëjmë me veprimtari kriminale kontinue të subjekteve të ndryshme.⁹²

3.1. Koncepti i krimit të jakave të bardha në literaturën amerikano-veriore

Shqyrtimit të konceptit të krimeve ekonomike nuk duhet t’i mungojë diskutimi mbi termin krim i “*jakave të bardha*” dhe debateve në literaturën amerikano-veriore rreth këtij koncepti.⁹³ Kjo për arsye se një ndër aspektet teorike që duhet mbajtur parasysh kur flasim për krimin ekonomik është se shpesh herë për të njëjtën disiplinë përdoret edhe termi krim i “*jakave të bardha*”. Ato shpesh përdoren si sinonime të njëra-tjetrës.

Termat krim ekonomik dhe krim i “*jakave të bardha*” nuk referojnë në krime konkrete, por në lloje të përgjithshme të aktivitetit kriminal.⁹⁴ Në të vërtetë termat krim ekonomik dhe krim i “*jakave të bardha*” përdoren për qëllime kriminologjike dhe nuk do të thotë se ato përkojnë me koncepte formale ligjore.

Në tërësi, për definicionin krim i “*jakave të bardha*” ose krim ekonomik është pranuar se është i paqartë, i errët dhe i pasaktë, sepse nuk është i bazuar në klasifikimin e themeluar mbi konceptin e “*të mirës ligjore*” ashtu siç janë veprat penale kundër pasurive, por shpreh më shumë një “*ekzaminim të fushave të jetës*”.⁹⁵ Dallimi thelbësor mes tyre është se koncepti i krimit

⁹¹ Mičo Bošković; “Krimina listić ka metodika I”, Po lic iska Akademija, Beograd 1998, fq.287

⁹² Dr.Slobodanka Konstantinović i Dr. Vesna Nikolić-Ristanović, Veper e c ituar, fq.151

⁹³ Bergqvist, Martin. 2000. Ekonomisk brottslighet: en genomgång av begreppet. Stockholms Universitet, Kriminologiska Institutionen. (anglisht: Economic Crime: a review of the concept. Stockholm University, Department of Criminology).

⁹⁴ Cunningham, William C.; Gross, Philip J. & Nugent, Hugh. 1978. Economic Crime: Literature Analysis.

(Prepared for the National Economic Crime Project U.S. Department of Justice).

⁹⁵ Alvesalo, Anne & Tombs, Steve. 2001. Regulating Business: the Emergence of an Economic Crime Control Programme in Finland. The British Criminology Conference: Selected Proceedings. Volume 4. Papers from the British Society of Criminology Conference, Leicester, July 2000. Përgatitës Roger Tarling. The British Society of Criminology 2001.

ekonomik fokusohet te llojet konkrete të krimeve dhe motivet e tyre, ndërsa koncepti i krimit të “*jakave të bardha*” fokusohet tek autorët dhe statusi i tyre social.

3.2. Aferat dhe skandalet më të njohura lidhur me krimin e jakës së bardhë

Krimi i jakës së bardhë është një veprim kriminal që lind nga mundësitë e krijuara nga pozita shoqërore e personit, veçanërisht nga profesioni i tyre.

Krimi i bardhë është i rëndësishëm sociologjikisht për shkak të perceptimit se kriminelët e bardhë kanë tendencë të jenë të klasës së mesme dhe të mesme dhe për shkak të paragjykimeve të klasës në sistemin e drejtësisë penale, krimet e tyre përgjithësisht konsiderohen si më pak serioze dhe më pak të meritueshme e dënimit.

Krimi i organizuar (kontrabanda, trafikimi, pastrimi i parave etj), korrupsioni janë aktivitete fitimprurëse, të cilat ndikojnë në stabilitetin ekonomik, politik dhe social të çdo vendi.

Këto fenomene në vazhdimësi po i përcjellin në një apo formë tjetër, të gjitha vendet e Ballkanit Perëndimor, që reflekton mungesën e mbrojtjes të të drejtave pronësore, të mundësive të punësimit dhe dobësisë së shtetit.

Format e ndryshme të manifestimit të krimit të organizuar dhe prezenca gjithnjë e më e madhe e tij, si dhe infiltrimi në shumë fusha, duke shfrytëzuar lëvizjet jo të dobishme në sferën shoqërore - ekonomike politike e sfera tjera, është shndërruar në njërin ndër faktorët destabilizues, kufizues dhe frenues të konsolidimit dhe zhvillimit të gjithmbarshëm të shoqërive në tranzicion, së këndejmi edhe të vendeve të Ballkanit.

3.3. Aktet juridike ndërkombëtare në fushën e luftimit dhe parandalimit të krimit të jakës së bardhë

Termi prevencion është huazuar në mënyrë pragmatike nga vokabulari dhe praktika mjekësore. Në kuptimin e vetë të gjerë janë profiluar dy përmbajtje themelore të këtij nocioni. I pari prej tyre ka të bëjë me intervenimin si formë primare e prevencionit.

Kjo qasje në esencë ka shënuar intervenimin ndaj dukurive të caktuara me mjete të përcaktuara që më parë. Përmbajtja e dytë lidhet me prefiksin pre që shënon reaksionin e parakohshëm, më saktësisht reaksionin para se të jetë manifestuar dukuria e padëshiruar.

Në gjuhën latine, *praeventio*⁹⁶ (*prae-venio, veni, ventum, praeventus, praevenire*) shënon përcaktimin dhe termin e kaloj, arrijë përpara, e kapërcej një dukuri të caktuar, ose si siç do të mund të thuhej në bazë të mendjes së shëndoshë paranalim, mbrojtje paraprake, pengim, shmangie që më parë.

Që nga shekulli XV në praktikën angleze socio – politike dhe kriminale – politike përdoret shprehja *prevent* me të cilën dëshirohet të theksohet çdo përmbajtje me të cilën në periudhën e ardhshme do të pengohen sjelljet e dënueshme në kuptim të ngushtë të përcaktimit të tyre. Nga kategorizimi i cekur më parë, mund të vërejmë se nocioni parandalim përmban në vete të gjitha masat e ndërmarranë mënyrë të planifikuar, të paramenduar dhe të organizuar me të cilat do të bëhen përpjekje të mënjanoen ose së paku të zvogëlohen shkaqet e drejtpërdrejta dhe të tërthorta të sjelljeve të dënueshme.⁹⁷

Disa autorë me parandalimin nënkuptojnë vetëm atë lloj të aktivitetit që ndërmerret në drejtim të pengimit të kriminalitetit nga ana e opinionit, bashkësisë lokale, organeve dhe shërbimeve në përgjithësi.⁹⁸

Lidhur me këtë ata theksojnë se parandalimi nënkupton shumësinë e të gjitha masave, të mjeteve dhe të teknikave jashtë suazës së sistemit të jurisprudencës penale, që kanë për qëllim zvogëlimin e llojeve të ndryshme të dëmeve të shkaktuara me vetë ekzekutimin e veprës, që shteti i ka shënuar ose inkriminuar në Ligjin e vet penal si vepër penale.

Parandalimi i kriminalitetit përfshin edhe aktivitetet e subjekteve të ndryshme që nënkuptojnë masat preventive. Masat e tilla të parandalimit të kriminalitetit mund të nënkuptojnë: forumet shtetërore dhe forumet me autorizime publike, organizatat joqeveritare, shoqatat, fondacionet private, institucionet e informimit publik, shtypin, mediat elektronike, institucionet edukative, përkatësisht arsimore, rrethin profesional në kuptimin më të gjerë të fjalës, institucionet fetare, familjen si grup fundamental social të çdo shoqërie.

Aktiviteti i vetë shtetit në këtë plan fokusohet në miratimin dhe perfeksionimin e projekteve ligjore, d.m.th. me dizajnimin e legjislacionit penal, kurse më vonë me operacionalizimin përmes masave preventive të policisë dhe të shërbimeve të specializuara shtetërore, që merren me kriminalitetin në kuptim të ngushtë dhe të gjerë të domethënies së tij.

⁹⁶ Provisio (cautio), onis-ad praecavendum/ad providendum atque praecavendum/aptus, a, um – preventiv)

⁹⁷ Horvatiq, ZH., „Kriminologjia Elementare“, Libri Shkollor“, Zagreb, 1993, fq. 3-7

⁹⁸ Van Dijk, J. J. M., & De Waard, J. (1991). A two-dimensional typology of crime prevention projects: With a bibliography. Criminal Justice Abstracts, 23, 483-503.

Mirëpo, siç e kemi cekurparandalimi i kriminalitetit shumë shpesh ka të bëjë edhe me zbatimin e disa masave nga ana e vetë qytetarëve, qoftë në mënyrë të pavarur, qoftë nëpërmjet disa organeve, shërbimeve të specializuara, pastaj shoqatave të krijuara në mënyrë spontane ose të planifikuara, si dhe të disa sektorëve të tjerë të jetës shoqërore, siç është sektori i informimit etj.⁹⁹

3.4 Krahassim me vendet në rajon

3.4.1. Krahassim me R.Shqipërisë

Ka një përcaktim të hershëm për atë që quhet krim i jakave të bardha. Quhet i tillë kur një abuzim, një krim i nëndheshëm me paratë e shtetit, duke bërë kombinacione, me anë të korrupsionit apo transaksioneve, e bëjnë zyrtarë të nivelit të lartë.

E thënë me fjalë të tjera, këtë krim të padukshëm e bëjnë ata që rrinë në zyra, që vishen me kostume e kravata firmato e që janë pjesë e serës më të lartë të pushtetit politik, por edhe teknik. Si e tillë në Shqipëri në një farë mënyre është një krim i ri, që në fakt ne na ngjan i vjetër.

Fillesat e para të trajtimeve të këtij lloj krimi në Shqipëri janë në fillim të viteve ‘90 kur një prokuror i guximshëm me emrin Edison Heba ishte i pari që hartoi një punim shkencor për këtë lloj krimi të paparë e të padëgjuar në vendinformulimi tonë. Prokurori Heba trajtoi me shumë rigorozitet shumë e shumë fenomene të reja të zyrtarëve dhe politikanëve të lartë që ishin pjesë e krimeve financiare dhe mbështetës të krimit të organizuar në Shqipërinë e sa po dalë nga sistemi gjysmë shekullor komunist.¹⁰⁰

Por, bashkë me largimin e prokurorit për një “specializim” matanë Atlantikut, edhe ky punim mbeti në bocat e shtypshkrimeve të prokurorisë. Dhe në rastin më të mirë në sirtaret e disa prokurorëve të talentuar dhe me integritet që dëshironin ta vazhdonin këtë punë atje ku e la kolegu Heba. Sot nuk kem i asnjë punim serioz të luftës së shtetit ndaj krimit të jakave të bardha të zbuluar aspo të pazbuluar kjo për një fakt domethenës: Shteti nuk ka guxuar asnjëherë seriozisht ta realizojë këtë luftë.

Porse në ndihmë na vijnë vetëm gazetatat e kohës, memoria dhe arkivi ynë si gazetar. Shteti shqiptar u duk sikur e morri seriozisht luftën ndaj këtij krimi teksa në vitin 1992 brenda pak muajsh arrestoi dhjetra zyrtarë.

⁹⁹ Krivokapiq, V., „Parandalimi i Kriminalitetit, Beograd, 2002, fq. 44-46

¹⁰⁰ Draft online, Drejtësia dhe krimi i jakave të bardha, mundësuar nga: <https://oranews.tv/article/drejtesia-dhe-krimi-i-jakave-te-bardha>

Kulmi i këtij superaksioni ishte se u arrestan dy kryeministra. *Fatos Nano* dhe *Vilson Ahmeti*, pavarësisht luftës politike ndaj tyre por edhe abuzimeve ta panumërta të prokurorëve gjatë proceseve, vazhdon të mbeten zyrtarët më të lartë të shtetit shqiptar të arrestuar që nga viti 1990 e deri më sot.

Këtu duhet shtuar edhe arrestimi i guvernatorit *Ilir Hoti*, i cili bashkë me Nanon dhe Ahmetin morën më vonë pafajësi dhe një zot e dinte ato kohë se ku ndahej lufta ndaj krimit të jakave të bardha me luftën politike.

Çdo përpjekje tjetër e prokurorëve pasardhës për të arrestuar ministra, lëre pastaj kryeministra është shoqëruar me konkluzionin se ky prokuror, ose nuk është mirë nga mendja, ose është kamikaz i një lufte politike. Kështu ndodhi me kryeprokurorin *Maks Haxhia*, i cili u shkarkua sikur Shqipëria vazhdonte të ishte në komunizëm vetëm se kërkonte pavarësi në hapjen e proceseve hetimore.

Kështu ndodhi me kryeprokurorin *Arben Rakipi*, i cili u shkarkua nga parlamenti me vota të mbledhura majtas e djathtas vetëm e vetëm se u mësua se ai do arrestonte tre ministra në detyrë. Kështu ndodhi edhe me *Theodhori Sollakun* dhe *Ina Ramën*, të cilët u sulmuan në mënyrën më të turpshme nga politika vetëm e vetëm se kërkonin pavarësi dhe kishin vullnetin për të luftuar krimin e jakave të bardha në sfera të larta.¹⁰¹

Vimë te kryeprokurori aktual *Adriatik Llalla*. Arrestimi i guvernatorit *Ardian Fullani* në rastin më të keq është starti i një epoke që lë pas pandëshkueshmërinë. Nuk gjykojmë dhe paragjykojmë kurrë në këtë histori, por të arrestosh guvernatorin e Bankës Qendrore dhe në rastin kur ky quhet *Ardian Fullani* nuk ka vend të diskutosh nëse *Llalla* ka apo jo guxim. Duhet ta themi është guxim prej një prokurori të një tipi të ri që deri më sot nuk ka një të ngjashëm. Por ajo që diskutohet dhe debatohet aktualisht është ajo që quhet ndryshe “the day after”.

Pra, a do jetë Fullani i pari dhe i fundit zyrtar i nivelit të lartë i arrestuar për krim të jakave të bardha apo ai është i pari dhe kjo do të vijojë më tej me zyrtarë, drejtorë, zëvendëministra e deri ministra në detyrë, apo ata që kanë qenë të tillë?

¹⁰¹ Draft online, Drejtësia dhe krimi i jakave të bardha, mundësuar nga: <https://oranews.tv/article/drejtësia-dhe-krimi-i-jakave-te-bardha>

¹⁰²Natyrisht që kjo është pyetje me përgjigje që vlen 1 milion dollar dhe vetëm kryekurori Llalla mund ti japë përgjigje këtij basti. Llalla e ka fituar bastin e parë atë të arrestimit të një zyrtari të nivelit të lartë.

Por pritet të vihet në provë për bastin e dytë, atë të vijimit të këtij superprocesi. Dhe arrestimi i zyrtarëve të tjerë është një bast që nuk ka vend të vlerësohet me shifra me shumë zero. Është një luftë e vërtetë mes shtetit dhe krimit të jakave të bardha për të cilin duhet të presim se kush do ta fitojë. Nëse do ndodhë, vërtetë do jetë një epokë e re.

Në kushtet e globalizmit ndeshemi në planin ndërkombëtar jo vetëm me krizën ekonomike globale, por edhe me rrjedhojat e saj, me krizën e shoqërisë bashkëkohore, të sistemit të vlerave dhe të rritjes së vazhdueshme të krimit të organizuar dhe të kriminalitetit në tërësi.

Kjo gjendje ndikon në formimin e opinioneve dhe të teorive negative apo skeptike ndaj sistemit të drejtësisë penale. Sipas këtyre opinioneve, derisa sistemi i drejtësisë dhe vetë e drejta penale nuk përballon dot rritjen e kriminalitetit, ato ndodhen në krizë dhe nuk mund të pritët shumë prej tyre.

Derisa ajo nuk luan rolin e saj mbrojtës nga krimi, prandaj të zëvendësohet me masa sigurimi. Këto pikëpamje e teori nuk janë të pranueshme derisa bien në kundërshtim me përvojën historike dhe realitetin objektiv të shoqërisë bashkëkohore

Kriminalizimi është një koncept i cili është trajtuar gjerësisht në literaturën e huaj juridike. Disa autorë e përcaktojnë atë si *“procesi i cili i transformon sjelljet dhe personat në krime dhe kriminelë”*.

Natyrisht ky është një proces kompleks, i cili paraqet veçoritë dhe kritikën e tij. Për këtë arsye, autori *Paul Cornil* thekson se përkufizimi i kriminalizimit nuk mund të kufizohet vetëm në përcaktimin e një veprimi si vepër penale, por përfshin edhe përmirësimin e dënimeve të veprave penale ekzistuese.

Me reformën ligjore të vitit 2013, përkatësisht me ligjin nr. 144 datë 2.5.2013, u bë ndarja e dispozitës për vrasjen në disa nene të veçanta në varësi të subjektit të posaçëm që prek krimi i vrasjes me paramendim (neni 78) duke veçuar në një nen më vete (neni 78/a) vrasjen për gjakmarrje, si dhe u shtua minimumi i dënimit me burgim nga 25 vjet në 35 vjet, me qëllim që të forcohet lufta kundër saj.

¹⁰² Po aty

Ndryshime të mëdha u bënë edhe në nin 79 të Kodit Penal, duke shtuar tre nene të rinj për vrasjen e funksionarëve publikë, të policëve (ndonëse këto parashikoheshin në nin 79), si dhe vrasja për shkak të marrëdhënieve familjare. Kjo ndarje u bë për shkak të vrasjeve të ndodhura vitet e fundit të cilat kanë patur në qendër persona për shkak të detyrës apo cilësisë së tyre.

Megjithatë, pavarësisht këtyre ndryshimeve, e rëndësishme është parandalimi i këtyre vrasjeve dhe zbulimi i autorëve të tyre. Reforma e vitit 2013 krahas mbrojtjes juridike – penale të jetës, u përqëndrua edhe në mbrojtje të fëmijës dhe të familjes.¹⁰³

Për shkak të shtimit të numrit të vrasjeve dhe dhunës në familje, u shtuan nene të rinj si neni 107/a Dhuna seksuale, shtesa në nenin 108 Vepra të turpshme, neni 108/a Ngacmimi seksual, Neni 109/c Zhdukja me forcë. Më tej u ndryshuan nenet: Neni 114 Shfrytëzimi i prostitucionit, Neni 117 Pornografia, Neni 130 Shtrëngimi apo pengimi për të bashkëjetuar ose për të lidhur apo zgjidhur martesë. Ndryshime u bënë edhe në drejtim të veprës penale të trafikimit.

U shtuan dy nene të rinj: Neni 110/b Përfitimi apo përdorimi i shërbimeve të ofruara nga personat e trafikuar dhe Neni 110/c Veprimet që lehtësojnë trafikimin.

Me procesin e liberalizimit të vizave, vepra penale e trafikimit nuk përbën më një shqetësim serioz për Shqipërinë, megjithatë me këtë mënyrë kuadri ligjor penal për këtë veprë përshtatet me legjislacionin europian. Në seksionin e veprave penale në sferën ekonomike u kriminalizuan ato vepra penale në përputhje me zhvillimin e teknologjisë:

Si Neni 137/a Vjedhja e rrjetit të komunikimeve elektronike dhe në lidhje me veprimtarinë shtetërore të mbledhjes së taksave dhe tatimeve si: Neni 144/a Krijimi i skemave mashtruese lidhur me tatimin mbi vlerën e shtuar dhe Neni 182/a Prishja e shenjave të bllokimit apo pezullimit të veprimtarisë tregtare.

Drejtim tjetër kryesor i reformës ligjore të vitit 2013 ishte kriminalizimi e sidomos penalizimi – ashpërsimi i dënimit për veprat penale kundër rendit e sigurisë publike si armëmbajtja pa leje etj.

Reformat ligjore për kriminalizimin e veprave penale kanë luajtur një rol të rëndësishëm në krijimin e legjislacionit penal si një mjet sa më efektiv në luftimin e kriminalitetit.

Une e kuptoj se për të denuar një të akuzuar, ne të gjithë të drejten penale, duhen prova.

¹⁰³ Draft online, Drejtësia dhe krimi i jakave të bardha, mundësuar nga: <https://oranews.tv/article/drejtësia-dhe-krimi-i-jakave-te-bardha>

Në kuadrin e reformës ligjore më emergjente paraqitet fusha e së drejtës procedurale penale. Kodi i Procedurës Penale është prekur më pak nga reformat ligjore dhe për këtë shkak ka patur pasoja të rënda.

Mjafton të përmendet lirimi i të pandehurve kryesorë në procesin penal të Gërdecit, sepse kishin kaluar afatet e paraburgimit, si rezultat i zvarritjeve të procesit gjyqësor, apo gjykimi i shkurtuar edhe për krime të rënda. E nevojshme është gjithashtu ndryshimi i Kodit të Procedurës Penale në mënyrë që të bëhet efektiv zbatimi i vendimeve të Gjykatës Kushtetuese dhe Gjykatës Europiane të të Drejtave të Njeriut.¹⁰⁴

Efektiviteti i drejtësisë penale në tërësi në vendin tonë nuk mund të jetë në nivelin e duhur për kriminalizimin dhe penalizimin e veprave penale e të personave fajtorë, po qe se nuk i jepet përparësi në dy drejtime kryesore:

Njohjes së literaturës shkencore juridike shqiptare e ndërkombëtare, teorive të reja dhe sidomos pa u bazuar në shkencat e së drejtës penale, të kriminologjisë dhe të politikës penale, si domosdoshmëri kategorike për rritjen e kualifikimit profesional të juristëve.

3.4.2. Krahësim me R.Kosovës

Kriminaliteti ekonomik paraqitet si njëra nga format më të avancuara të kriminalitetit të përgjithshëm. Gjatë dekadave të fundit, me fillimin e globalizimit, edhe kriminaliteti ekonomik ka fituar shtrirje të gjerë, duke i shkaktuar ekonomisë globale humbje qindra miliarda dollarë. Kriminaliteti ekonomik paraqitet në forma të ndryshme dhe shpeshherë edhe tepër të avancuara, cka e bën tejet të vështirë zbulimin e tij.

Sot shtetet dhe organizatat ndërkombëtare perpiqen vazhdimisht të nxjerrin legjislacionin e duhur dhe të krijojnë mekanizma efikas në mënyrë që të pakësojnë shtrirjen e gjerë që kanë shumë forma të kriminalitetit ekonomik si shpërlarja e parasë, korrupsioni apo evazioni fiskal. Në aspektin ndërkombëtar, janë miratuar disa dokumente të rëndësishme ku percaktohet nocioni i krimit ekonomik, si dhe obligohen shtetet për të marrë masa kundër përhapjes së tij.

¹⁰⁴ Po aty

Ketu duhet cekur si tepër të rëndësishme “Konventa për shpërlarjen e parave, zbulimin, sekuestrimin dhe konfiskimin e pasurisë të fituar me vepër penale”, “Konventa e OKB kundër krimit të organizuar transnacional”, “Konventa e Vienës e vitit 1988” etj.¹⁰⁵

Në literaturën shkencore, ndryshe kriminaliteti ekonomik njihet edhe si krimi i jakës së bardhë. Ky krim definohet si jo i dhunshëm, i motivuar financiarisht dhe i kryer nga njerëz të biznesit dhe administratës publike (nga edhe rrjedh emërtimi “krim i jakave të bardha”).

Si forma kryesore që paraqitet kriminaliteti ekonomik janë shpërlarja e parave, korrupsioni (në sektorin publik apo privat), evazioni fiskal, kontrabanda, si dhe mashtrimet e ndryshme në fushën e ekonomisë.

Republika e Kosovës, ndonëse ka hyrë tashme në dekadën e dytë të shtetësisë, ende përballet me një shkallë të lartë të krimit ekonomik dhe korrupsionit. Raportet vendore dhe ndërkombëtare tregojnë se ekonomia joformale në Kosovë është mbi 30 përqind. Indeksi i korrupsionit i organizates Transparency International në vitin 2018¹⁰⁶ e radhit Kosovën në vendin e 85, një përparim i vogël në krahasim me vitet e kaluar mirëpo jo i kënaqshëm.

Sipas ekspertëve të ekonomisë, niveli i lartë i kriminaliteti ekonomik po e pengon zhvillimin e qëndrueshëm ekonomik të vendit dhe po ndikon në zvogëlimin e të hyrave buxhetore të Kosovës. Sipas tyre shpërlarja e parave dhe krimet e tjera ekonomike dhe financiare, në pjesën më të madhe konsiderohen të fshehura.

E gjitha kjo do të thotë se Republikës së Kosovës i duhen edhe mjaft punë për të bërë në këtë drejtim. Terren i papërshtatshëm ka filluar të bëhet kohëve të fundit shkaku se krimi i organizuar dhe korrupsioni kanë filluar ta ngulfasin këtë shtet. Organet vendore në Kosovë kanë treguar se numri i rasteve penale është rritur dhe se angazhimet në këtë rrugë nuk mungojnë.

Llojet e krimeve të organizuara në Kosovë më shpesh të shfaqura janë: trafikimi me qenie njerëzore, kontrabanda me emigrant, shpërlarja me para dhe falsifikimi i tyre. Krimii organizuar është një lloj i kriminalitetit dhe ky po i njejti ka arritur të depërtojë dhe të lidhet ngushtë me qarqet e pushtetit qëndror dhe atë lokale dhe ka ndikuar që të jetë pjese e pashkëputur shoqërore si një dukuri e pamposhtur.¹⁰⁷

¹⁰⁵ KONVENTA E KOMBEVE TË BASHKUARA KUNDËR TRAFIKUT TË PALIGJSHËM TË DROGAVE NARKOTIKE DHE LËNDËVE PSIKOTROPE 1988

¹⁰⁶ <https://www.transparency.org/en/countries/kosovo>

¹⁰⁷ Fabian Zhilla Besfort Llamallari, Vlersimi i riskut të krimit të organizuar në Shqipëri, Tiranë 2015, fq.47

*Nënshkrimi i marrveshjet për Stabilizim asocimit*¹⁰⁸ në diplomacinë vendase llogaritet si një ndër arriturat më të mëdha kohëve të fundit që është realizuar në Kosovë, rezultat pozitiv për këtë shtet gjatë vitit 2015 ka qenë edhe *liberalizimi i vizave* në rast të përmbushjes së 8 kritereve të formuluar nga Komisioni European.

Një ndër dëshitimë më të mëdha që ka pasur Kosova ka qenë mos antarësimi saj në UNESCO, ndërsa qështjet tjera janë mosnjohja e shtetit nga vendet tjera. Marrëveshja do të jetë e kompletuar nëse do ti di shteti i Kosovë ti menaxhoj mirë dhe ti shfrytëzoj të gjitha benifitet që ofron ajo. Diplomacia Kosovare i ka dhënë pak rëndësi lobimit të Kosovës. Shumica e zyrtarëve pohojnë se është e pranishme dukuria e krimit të organizuar.

Kapaciteti dhe vullneti i këtyre organeve të rendit nuk mungojnë në luftën kundër këtij fenomeni të rëndë. Veprat më të rënda që lidhen ngushtë me krimin e organizuar janë më shumë trafikimi i qenieve njerëzore substancat narkotike trafikimin me emigrant dhe veprat tjera që lidhen më këtë lloj krimesh.

Këta faktorë ndikojnë në rrethana të ndryshme dhe kanë ndikuar shumë në shfaqjen e formave të hershme të veprimtarive të organizuara të paligjshme si dhe evoluimin dhe sofistikimi i vazdhueshëm deri në ditët e sotme. Faktori tjetër që ndikon në shfaqjen e krimit të organizuar është edhe tranzicioni nga një regjim totalitar politik, por edhe mungesa e stabilitetit ekonomik ndikon në përhapjen e këtyre çështjeve.

Në rrethe të ndryshme të Kosovës u shfaqën banda të armatosura të cilat përfshinin trafikimi me njerëz, ishin kontrabanda migrantësh të cilat ishin të favorizuara nga izolimi i deriatëhershëm i vendit, rrëmbime, gjobvënie dhe rivaletit vazhdueshëm. Po të njëjtat grupe filluan të ndërveprojnë në mënyrë aktive dhe të vazhdueshme si rrjetë kriminele

Në formën e rrjetës kriminele nuk janë të përfshira trafikimi me qeniet njerëzore apo gjobvëniet. Shumë studiues pohojnë se krimi i organizuar në Kosovë është shtrirë mbarë territorit të vendit duke prekur drejtpërdrejtë ose tërthorazi shoqërinë kosovare.¹⁰⁹

Trendi i trafikimit dhe përdorimit të lëndëve narkotike mbetet mjaft shqetësues edhe pse si rezultat i zhvillimeve në nivel global dhe reduktimit të ofertës vërehet një ulje e konsiderueshme

¹⁰⁸ www.mei-ks.net

¹⁰⁹ Fabian Zhilla Besfort Llamallari, Vlersimi i riskut të krimit të organizuar në Shqipëri, Tiranë 2015, fq.39

e sasisë së lëndës narkotike që hyn apo kalon nëpër Kosovë me qëllim të trafikimit me vendet tjera. Llojet e drogave më të fuqishme që përdoren janë heroina dhe kokaina.

Trendi tjetër që duhet ti kushtohet vëmendje është edhe trafikimi me njerëz. Vitëve të fundit ka një proces në parandalimin dhe luftimin e trafikimi me qenie njerëzore. Edhe kundër këtij programi kjo akoma mbetet sfida të cilës duhet kushtuar kudes e sidomos duhet që të fokusohemi në trafikimin e brendshëm të viktimave të trafikimit.¹¹⁰

Shumë shqetësuese është fakti në Kosovë se numri i viktimave në trafikim me njerëz fillon sa e sa të rritet dhe mosha më e prekur është nën moshë 18 vjeçare. Republika e Kosovës viteve të fundit është duke u përballur edhe me sfidën e radikalizimi dhe eksremizmi nuk është shënuar ndonjë rast i sulmit brenda shtetit¹¹¹.

Kontrabandimi me migran është rezultat i gjendjes së rëndë ekonomike sociale në shtetin Kosovë. Gadishmëria dhe vullneti i qytetarëve të saj për të migruar drejt vendeve perendimore, shkak i parakushteve mos migrimit legal qytetarët detyrohen që të marrin rrugë ilegale. Republika e Kosovës vazhdon që të përballë me tensione të mëdha politike të cilat kanë ndikimi të madh të drejtëpërdrejtë tek efikasiteti i institucioneve të sigurisë për ndalimin dhe luftimin e krimit të organizuar.

Nga pasojat direkte nga situatë e krijuar në shtetin kosovar, ndikoi shumë edhe vonesa e miratimit të ligjit për pjesëmarrje në konflikte jashtë vendit. 30% shkon numri i personave që janë të aftë për punë por nuk mund të punësohen, shkalla e ulët e zhvillimit ekonomik e përcejll këtë dukuri¹¹².

Shkak i kësaj gjendje të rëndë ekonomike shumica e qytetarëve filluan të merrën me aktivitete kriminale për të fituar në mënyrë të shpejtë para. Këto grupe kriminale e shfrytëzojnë dobësin e një personi i cili nuk ka kah tja mbaj. Edhe falsifikimi markave brendeve është një krim profitabil i cili gjendet në shtetin Kosovë.

Stimulimi i korrupsionit në Republikën e Kosovë bëhet nëpërmjet mungesës së sigurimeve shëndetësore ku i detyron qytetarët të marrin medikamente dhe të kërkojnë shërbime private ku atje do tju japën para si këmbim të shërimit. Shkalla e arsimit është një faktor tjetër lehtësues dhe zhvillues i krimit të organizuar.

¹¹⁰ Fabian Zhilla Besfort Llamallari, Vlersimi i riskut të krimit të organizuar në Shqipëri, Tiranë 2015, fq.47

¹¹¹ Prof. Dr. Nazmi Maliqi, Proceset e integritetit euroatlantik dhe Republika e Maqedonisë, Tetovë 2008, fq.51

¹¹² Dr. Ragip Halili, Kriminologjia – (botimi i shtatë) AAB reinvest Shkup, 2011, fq.84

Ndikimi i pozitës gjeografike të shtetit kosovarë është një nga mënyrat e përshtatshme për zhvillimin e krimit të organizuar, klima që mbisundon në këtë shtet është shumë e përshtatshme për rritjen e lëndës narkotike *Canabis Sativa*.

3.4.3. Krahësim me R.Malit të Zi

Një konflikt i përgjakshëm ka vite që vazhdon - që nga viti 2014 – në lidhje me kontrollin e trafikut të kokainës (përveç trafikeve të tjera) nëpër portet e Malit të Zi. Sulme dhe hakmarrje të njëpasnjëshme midis grupeve Shkaljari (Shkaljari) dhe Kavaç (Kavaç) – që i kanë marrë emrat nga fshatra në bashkinë Kotor – kanë shënuar një cikël dhune me vrasje dhe vënie eksplozivi, bomba dhe atentate me snajper.¹¹³

Ky konflikt është përhapur më tej duke përfshirë edhe një numër grupesh kriminale nga Serbia dhe Mali i Zi, që janë reshtuar përkrah njërit apo tjetrit klan. Këto përplasje kanë sjellë një sërë pasojash dhe shkatërrimesh përgjatë bregdetit të bukur malazez, dhjetëra vrasje në Mal të Zi dhe Serbi (për shumicën e tyre nuk dihet se cilët janë vrasësit), si dhe përhapje të dhunës edhe jashtë vendit – siç ishte rasti i incidentit me të shtëna me armë në Vjenë, në dhjetor 2018.¹¹⁴

Bregdeti malazez ka një sërë karakteristikash që e bëjnë atë një zonë problematike të përshtatshme për trafikim, si pozicioni gjeografik; infrastruktura e mirë; mbështetja politike, dhe një masë e tërë të rinjsh që nuk kanë shumë alternativa për punë.¹¹⁵

Më shumë se një dekadë më parë, pjesa më e madhe e trafikimit të drogës në rajon kontrollohej nga një klan i Kotorit, që kishte lidhje me furnizuesit e kokainës në Amerikën e Jugut dhe me mafian italiane. Droga mendohej se dërgohej me anije nga Argjentina, Uruguai, dhe Kolumbia (dhe nganjëherë edhe nga Brazili) drejt portve të Valencias, portit italian Gioia Tauro në Kalabri (që kontrollohej nga Ndrangheta), porte në Hollandë dhe Greqi, si dhe në portin malazez të Tivarit.¹¹⁶

¹¹³ Po aty

¹¹⁴ ZONAT PROBLEMATIKE TË KRIMIT TË ORGANIZUAR NË VENDET E BALLKANIT PERËNDIMOR
Identifikimi dhe analizimi i pikave të dobëta në zona të caktuara në një kontekst rajonal,

¹¹⁵ Miranda Patrucic, Mali i Zi: Banka e familjes së kryeministrit ndihmon krimin e organizuar (Prime minister's family bank catered to organized crime), Projekti i Raportimit mbi Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin, 8 prill 2014, <https://www.reportingproject.net/unholyalliances/primeministers-family-bank-catered-to-organized-crime.html>.

¹¹⁶ Po aty

Që aty droga merrej në dorëzim nga anëtarë të tjerë të klanit të Kotorit, dhe shpërndahej nëpër Evropë. Klani i Kotorit kishte reputacion si grup i efektshëm dhe i besueshëm. Por me kalimin e viteve klani kaloi nëpër një periudhë krize dhe mungesë udhëheqjeje.

Dragan Dudiç ('Fric') – një 'biznesmen' dhe kriminel që kishte lidhje të forta me politikën, me biznesmenin Rodoljub Radulović, dhe Darko Shariç ('mbreti i kokainës' në Ballkan) – u vra ndërsa ishte ulur në një kafene në Kotor, në maj 2010. Në vitin 2014, Darko Shariç u dorëzua në polici, pasi i ishte fshehur autoriteteve që nga viti 2010.¹¹⁷

Vëllai i tij, Dusko, u arrestua nga autoritetet malazeze në vitin 2010, i akuzuar për trafik dhe kontrabandë. Në vitin 2018, Darko Shariç u dënua me 15 vjet burg për trafikimin e 5.5 tonëve kokainë nga Amerika e Jugut në Evropë, në vitet 2008 dhe 2009.

Po kështu ai akuzohej për pastrimin e parave të pista, për rreth 22 milionë euro nga shitja e drogës. Nga studimet dhe puna kërkimore llogaritet se Shariç ka investuar rreth 2-3 miliardë euro në vendet e Ballkanit perëndimor, si pjesë e aktiviteteve për pastrimin e parave të pista, edhe nëpërmjet një banke që ishte pronë e vëllait të presidentit malazez.

Në këtë situatë kur mungonte udhëheqja e klanit, filoi edhe lufta brenda vetë organizatës kriminale, kur një nga pjesëtarët e grupit, Goran Radoman, u fajësua për zhdukjen e 200 kilogramëve kokainë në Valencia. Në vitin 2014, kjo çoi në konflikte të brendshme, dhe ndarjen e grupit të fuqishëm të Kotorit në dy klane – Kavaç dhe Shkaljari.

Që nga kjo pikë, ashtu siç thamë më lart, nisi një konflikt i përgjakshëm që vazhdon edhe sot e kësaj dite. Niveli i lartë i dhunës mund të shpjegohet pjesërisht nga shuma e madhe e parave në lojë. Llogaritet se një kilogram kokainë mund të sjellë 75,000 – 80,000 euro në tregjet e Evropës perëndimore, nga të cilat grupi malazez merr për vete gjysmën e këtyre parave.

Pjesa tjetër shkon për pagesën e blerjes në origjinë (rreth 2,000 euro për kilogram), transportin me anije dhe nëpër kufij (18,000 - 20,000 euro), si dhe magazinimin dhe shpërndarjen (rreth 13,000 euro). Duke llogaritur se një grup kriminal i organizuar në rajon trafikon mesatarisht nga 500 deri në 1,000 kilogramë kokainë në vit, atëherë i bie se fitimi mund të jetë shumë i madh. Një pjesë e këtyre parave mendohet të jetë pastruar duke u investuar në

¹¹⁷ Miranda Patrucic, Mali i Zi: Banka e familjes së kryeministrit ndihmon krimin e organizuar (Prime minister's family bank catered to organized crime), Projekti i Raportimit mbi Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin, 8 prill 2014, <https://www.reportingproject.net/unholyalliances/primeministers-family-bank-catered-to-organized-crime.html>.

pasuri të paluajtëshme, hotele, kazino, dhe restorante në Serbi, Kotor, Tivar dhe Budva, si dhe nëpërmjet bankave malazeze dhe të huaja.¹¹⁸

3.4.4. Krahësim me R.Serbisë

Çështja e krimit të organizuar është diskutuar veçanërisht gjatë periudhës së sanksioneve ndërkombëtare dhe luftërave jugosllave gjatë 1990-ve dhe pas vrasjes së Kryeministrit Zoran Djindjic. “*Mungesa e tregut të lirë ose, më mirë, fakti se partia komuniste kishte të drejtën e mendimit në gjithçka, veçanërisht ekonomi, kanë rezultuar në pamundësinë e zhvillimit të formave të caktuara të biznesit të paligjshëm.*”¹¹⁹

Me fjalë të thjeshta, partia dhe strukturat politike ishin mafia mbi të gjithë të tjerët. Veç kësaj, Serbia, ose më mirë, ish Jugosllavia ndryshonte nga vendet e tjera socialiste sepse qytetarët e saj mundnin t’i merrnin pasaportat lirshëm dhe pa kufizime, dhe numri i atyre qytetarëve që udhëtonin në perëndim si turistë dhe emigrantë gjithashtu përfshinte numërtë madh të përfshirëve në veprimtari kriminale.

Kjo, në një mënyrë, ishte “*membranë*” sigurie për shtetin (ish RSFJ). Për shkak të tregut të kufizuar dhe mundësive të kufizuara për të fituar para në Jugosllavi (Serbi), por gjithashtu edhe për shkak të regjimit komunist represiv, numër i madh i kriminelëve vepruan ligjshëm në atdhe, përderisa kryenin biznes të paligjshëm dhe fitonin pasuri në tregjet e mëdha të Evropës Perëndimore.¹²⁰

Regjimi komunist me vetëdije e toleronte këtë, shpesh duke i përdorur këta individë t’i kryenin punët e pista të shtetit dhe të merreshin me kundërshtarët e tij politikë jashtë shtetit. Në këtë mënyrë, ish RSFJ-ja me mbi 1 milionë emigrantë ekonomikë në vendet perëndimore, numër i madh i të cilëve u përfshinë në veprimtari kriminale, kishte blerë paqen relative shoqërore. Megjithatë, situata ndryshoi pas rënies së murit të Berlinit më 1989, kur qytetarët e vendeve tjera të Evropës Lindore ishin të lirë të udhëtonin në Perëndim.¹²¹

¹¹⁸ Miranda Patrucic, Mali i Zi: Banka e familjes së kryeministrit ndihmon krimin e organizuar (Prime minister’s family bank catered to organized crime), Projekti i Raportimit mbi Krimin e Organizuar dhe Korrupsionin, 8 prill 2014, <https://www.reportingproject.net/unholyalliances/primeministers-family-bank-catered-to-organized-crime.html>.

¹¹⁹ Jovan Ciric in THE FIGHT AGAINST ORGANISED CRIME IN SERBIA From the Existing Legislation to a Comprehensive Reform Proposal Belgrade 2008 page 45-49

¹²⁰ Po aty

¹²¹ Po aty

Skena ishte marrë nga grupe kriminale më të fuqishme dhe më të organizuara, kryesisht nga ish BRSS-ja dhe Shqipëria. Tani, kur kriminelët ishin toleruar deri në këtë kohë, kriminelët që i kishin fituar paratë e tyre jashtë nuk mund të qëndronin dhe t'i shpenzonin ato në Perëndim, kështu që filluan biznesin e tyre të paligjshëm në Serbi.

Në të njëjtën kohë, qarqet profesionale të Serbisë filluan të interesohen më shumë për çështjen e krimit të organizuar e madje edhe politikanët filluan të flasin hapur për faktin që Serbia nuk ishte më immune ndaj problemeve të krimit të organizuar.

Djem të fortë dhe biznesmenë kundërthënës, të cilët ishin terma eufemistikë për kriminelët, u bënë shumë të dobishëm për realizimin e objektivave politikë dhe të luftës, veçanërisht për palët në luftë në ish Jugosllavi. Prandaj, në njërin anë më nuk kishte mirëkuptim taktik dhe të tërthortë por të hapur dhe të drejtpërdrejtë ndërmjet shtetit dhe fuqisë politike në ish republikat jugosllave dhe, në anën tjetër, strukturave të mafisë.¹²²Për ta kompletuar paradoksin, strukturat e mafisë dhe organizatat e anëve të ndryshme të luftës, përkundër retorikës së rëndë verbale, nacionaliste kishin bashkëpunim të ngushtë në fushën e tregtisë së drogave, armëve, karburanteve, dhe mallrave tjera që mungonin.

Kaosi i luftës së përgjithshme dhe anemia e plotë shoqërore favorizuan paraqitjen dhe forcimin e krimit të organizuar, e cila ishte theksuar sërish në Serbi me futjen e sanksioneve ekonomike të OKB-së, të cilat nënkuptonin pamundësinë e furnizimit normal dhe të ligjshëm të karburanteve, por gjithashtu edhe ilaçeve dhe mallrave tjera.

Kjo krijoi atmosferën shoqërore dhe psikologjike ku çdokush që ia dilte të kontrabandonte mallra nga jashtë dhe ta thyente bllokadën e OKB-së perceptohej si person që realizonte synime shoqërore pozitive dhe të pranueshme, dhe jo si dikush i përfshirë në biznesin e paligjshëm dhe askush nuk paralajmërohej nga rreziku për forcimin e krimit të organizuar.

Për më tepër, në atmosferën e zhgënjimit të përgjithshëm dhe pakënaqësisë për shkak të sanksioneve dhe kushteve të vështira të jetesës të shkaktuara nga sanksionet, vendet e Evropës Perëndimore dhe Sh.B.A.-të, të cilat i futën sanksionet, perceptoheshin si armiq të Serbisë nga shumica e qytetarëve dhe, që këtej, të gjithë ata që ia dilnin t'i thyenin sanksionet dhe bllokadën trajtoheshin në shprehje ekstremisht pozitive, si "*Heroj*".¹²³

¹²² Jovan Ciric in THE FIGHT AGAINST ORGANISED CRIME IN SERBIA From the Existing Legislation to a Comprehensive Reform Proposal Belgrade 2008 page 45-49

¹²³ Pëmbledhje, Legjislacioni dhe praktikat e rajonit në luftimin e krimit të organizuar dhe pasurisë së paligjshme, mundësuar nga: https://kdi-kosova.org/wp-content/uploads/publikime/praktikat%20e%20mira_final.pdf

KAPITULLI 4

PRAKTIKA GJYQËSORE

4.1 Të dhënat statistikore

Në këtë kapitull statistikatat e krimeve japin informacion mbi veprat penale, autorë të veprave penale, persona të dëmtuar, procedimet penale, persona të pandehur dhe të dhëna mbi të burgosurit.

Në vitin 2019, janë evidentuar gjithsej 35.210 vepra penale, 2,2 % më shumë, krahasuar me vitin 2018. Në 2019, në raport me popullsinë, janë evidentuar 123,4 vepra penale për 10 mijë banorë, nga 120,2 vepra që ishin në vitin 2018.¹²⁴

Veprat penale	2015	2016	2017	2018	2019
“Krimi i jakës së bardhë”					
Krime kibernetike (vjedhje te identitetit dhe pornografis)	54	71	50	51	58
Trafikim i qenieve	138	132	129	114	76

¹²⁴ Raport i marrë nga Gjykata Themelore e Tetovës, për shkak të punimit master

njerezore					
Kultivimi i drogës	22	77	45	76	55
Krimet dhunshme	182	138	169	106	86
Mashtrimet	803	545	333	212	34
Ryshfet	54	34	77	88	23
Tregtia e brendshme	28	99	77	92	22
Grumbullimi i punës	22	22	11	21	43
Përvetësimi	33	12	43	11	33
Vjedhjet e planifikuara	22	32	22	32	32
Krime të fushës së drogës	231	211	43	53	233
Vjedhjet me armë	49	15	13	22	13
Krime seksuale	149	120	129	114	76

Tabela a) Veprat penale “Krimi i jakës së bardhë” 2015-2019 RMV

Burim: GjTHT

4.2 Praktika Gjygjësore në Gjykatën Themelore të Tetovës në lidhje me rastet krimi i jakës së bardhë

Në këtë pjesë 4.2 do të paraqesim vepra penale nga Gjykata Themelore e Tetovës në lidhje me rastet e krimit të jakës së bardhë. Ku si raste studimi do të marrim statistika të çështjeve të gjykuar nga gjykata për veprat penale korrupsion, pastrim të parave.

4.2.1. Të dhëna për veprat penale që përbëjnë kriminalitetin e jakës së bardhë

Krime kibernetike (vjedhje të identitetit dhe pornografisë) - Krimi kibernetik – sfida për shoqërinë e sotme Përdorimi i teknologjive të reja të informacionit dhe veçanërisht i Internetit ka marrë një rëndësi të veçantë në jetën e përditshme.

Ky fenomen prek jo vetëm aktivitetet e një organizmi qoftë ai shtetëror apo privat, i implikuar në sferën e biznesit apo të një aktiviteti jo fitimprurës, por mund të prekë dhe njeriun e thjeshtë në aktivitetin e tij të përditshëm, në sferën e tij private apo profesionale. Si çdo teknologji e re e vënë në dispozicion të një numri të madh përdoruesish, Interneti paraqet jo vetëm të mira dhe përfitime, por në të njëjtën kohë dhe një sërë problemesh.

Duke qenë një teknologji “*e liberalizuar*” prej disa kohësh, siç përdoret në zhargon, nuk ia vlen të zgjatemi në diskutimin e përfitimeve që sjell përdorimi i kësaj teknologjie. Anën e përfitimeve mund ta përmbledhim për momentin në një frazë të vetme: komunikim (në kuptimin e gjerë të fjalës) i shpejtë, i pakushtueshëm dhe tërësisht i pavarur nga nocioni i distancës.

Krimet e dhunshme - Dhuna seksuale, qoftë ajo e kryer si krim lufte, krim kundër njerëzimit dhe/ose akt gjenocidi, shpesh është pjesë e një modeli tragjik dhe brutal të akteve kriminale që kryhen gjatë konfliktit të armatosur dhe në kontekst të krimeve masive.

Dhuna seksuale nuk prek vetëm me qindra e mijëra gra dhe vajza, por ajo prek dhe viktimizon gjithashtu edhe burrat dhe djemtë. Përveç traumave të skajshme fizike dhe psikologjike që pësojnë të mbijetuarit/ dëshmitarët, dhuna seksuale mund të shkaktojë dhe të përkeqësojë edhe përçarjet etnike, sektare dhe përçarje të tjera brenda komunitetit.

Kjo mbjell konflikt dhe destabilizim, si dhe minon ndërtimin e paqes dhe përpjekjet për stabilizim. Megjithatë, shumica dërrmuese e të mbijetuarve nuk marrin drejtësi dhe përballen me sfida të konsiderueshme sa i përket qasjes në mbështetje mjekësore, psikologjike dhe ekonomike që është e nevojshme për të ndihmuar ata të rindërtojnë jetën e tyre.

Mungesa e përgjegjësisë së atyre që kryejnë krime të dhunës seksuale në konflikt e rëndon mosndëshkimin. Bashkësia ndërkombëtare ka filluar të njohë lidhjet e forta ndërmjet mungesës së llogaridhënies dhe drejtësisë dhe mungesës së pajtimit.

Mashtrime - Disa përkufizime të krimit me jakë të bardhë konsiderojnë vetëm shkeljet e ndërmarra nga një individ për të përfituar nga vetvetja. Por FBI, për një, i përcakton këto krime si përfshijnë mashtrime në shkallë të gjerë të kryera nga shumë në të gjithë një korporatë ose institucion qeveritar. Në fakt, agjencia e emëron krimin e korporatës si ndër përparësitë e saj më

të larta të zbatimit. Kjo sepse jo vetëm që sjell *"humbje të konsiderueshme financiare për investorët"*, por *"ka potencialin të shkaktojë dëme të pamatshme në ekonominë amerikane dhe besimin e investorëve"*.

Ryshfeti - Qëllimet më të zakonshme të dhënies së ryshfeteve, siç janë cituar nga bizneset, janë “përsheptimi i procedurave të lidhura me biznesin” (39.1 për qind e të gjitha ryshfeteve), “mundësimi i finalizimit të një procedure” (16.8 për qind), “përfitimi i trajtimit më të mirë” (7.2 për qind), “ulja e shpenzimeve për një procedurë” (6.6 për qind) dhe “marrja e informacionit” (2.8 për qind).

Në të njëjtën kohë, pothuajse një ndër shtatë (13.5 për qind) ryshfete të paguara nuk kanë asnjë qëllim konkret të drejtpërdrejtë për bizneset që i paguajnë ato, gjë që sugjeron se këto janë “ëmbëlsues” që u jepen zyrtarëve publikë për t’i “marrë me të mirë” për ndërveprimet e ardhshme në interes të shoqërisë tregtare.

4.2.2.Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të korrupsionit 2014-2018

Nga të dhënat statistikore të mbledhura nga Gjykata Themelore e Tetovës rezulton se në vitin 2014, janë gjykuar nga Gjykatat e Shkallës së Parë 242 persona dhe janë dënuar 195 persona, ndërkohë që nga Gjykata e Apelit Shkup janë gjykuar 171 persona dhe janë dënuar 103 persona.

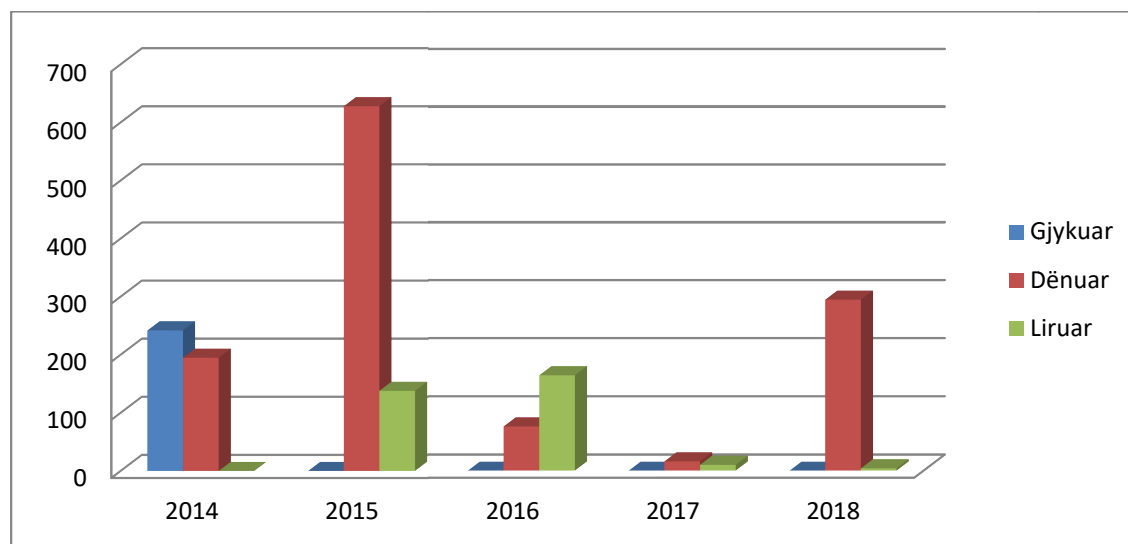
Nga analiza e këtyre shifrave konstatohet një trend në rritje si në numrin e personave të gjykuar ashtu edhe në numrin e personave të dënuar nga të dy shkallët e gjyqësorit. Për vitin 2015, është bërë ndryshimi i tabelës së matjeve të rritjes së luftës kundër Korrupsionit dhe në vend të personave të gjykuar, është kërkuar numri i personave të shpallur të pafajshëm nga ana e Gjykatave në shkallë vendi për këto vepra penale.

Në këtë vit, rezulton se janë shpallur të pafajshëm nga Gjykata e Tetovës 138 persona dhe janë dënuar 626 persona, ndërkohë që nga Gjykatat e Apelit Shkup janë shpallur të pafajshëm 115 persona dhe janë dënuar 286 persona.

Për vitin 2016 nga Gjykata e Tetovës janë shpallur të pafajshëm 164 persona dhe janë dënuar 701 persona, ndërkohë që nga Gjykata e Shkupit janë shpallur të pafajshëm 143 persona dhe janë dënuar 314 persona.

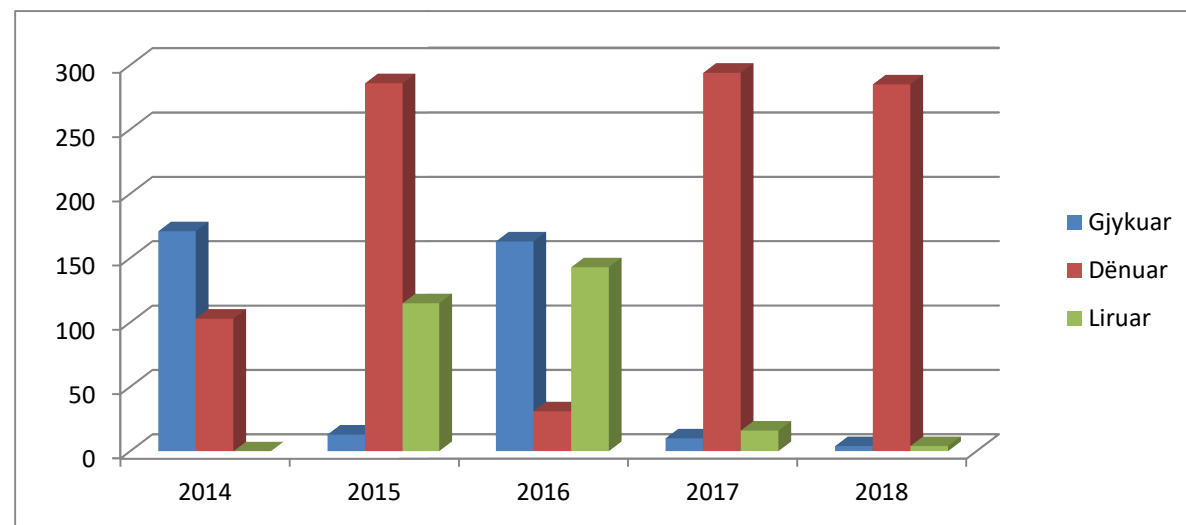
Nga **Gjykata e Apelit-Shkup** janë shpallur të pafajshëm 10 persona dhe janë dënuar 16 persona. Për vitin 2018 nga Gjykata e Tetovës janë shpallur të pafajshëm 16 persona dhe janë dënuar 294 persona, ndërkohë që nga Gjykata e Shkupit janë shpallur të pafajshëm 164 persona dhe janë dënuar 285 persona.

Në total për gjithë vitin 2018, rezulton se në Tetovë janë gjykuar një numër i madh personash dhe janë dënuar 294 persona, në Shkup janë një numër i madh personash dhe janë dënuar 285 persona. Në Gjykatën e Shkupit janë shpallur të pafajshëm 2 persona dhe janë dënuar 4 persona.

Grafikoni a) Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të korrupsionit 2014-2018

Burimi: GJTHT

Grafikoni b) Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të korrupsionit 2014-2018 – Gjykata Shkup

Burimi: GJASH

Krahasimi në përqindje për pesë vitet e fundit për personat e dënuar në lidhje me veprat penale të Korrupsionit, është si më poshtë:

1. Në vitin 2014 janë dënuar 195 persona në shkallën e parë të gjykimit (një rritje prej 34 % në vitin 2018)
2. Në vitin 2015 janë dënuar 626 persona në shkallën e parë të gjykimit (një ulje prej 53 % në vitin 2018).
3. Në vitin 2016 janë dënuar 701 persona në shkallën e parë të gjykimit (një ulje prej 58 % në vitin 2018).
4. Në vitin 2017 janë dënuar 570 persona në shkallën e parë të gjykimit (një ulje prej 48 % në vitin 2018).

4.2.2.Statistikat për çështje të gjykuara nga gjykatat për veprat penale të pastrimit të parave

Pastrimi i parave është procesi i përdorur për të fshehur burimin e parave ose pasurive që rrjedhin nga veprimtaria kriminale dhe përgjithësisht përfshin shndërrimin e të ardhurave të krimit në një formë "të ligjshme".

Hetimet e filluara për krime financiare	2014	2015	2016	2017	2018
Policia	3 043	2 123	2 774	2 914	2 135
Dogana	90	57	64	69	49
Administrata Tatimore	-	-	-	-	-
Gjithsej	3 133	2 180	2 838	2 983	2 184
Dënimet për krime financiare	2014	2015	2016	2017	2018
Gjykatat Themelore					1 3
Tetovë dhe Shkup	1 391	1 541	1 298	1 318	3 9

Tabela b) Vepra penale Pastrimi i parave 2014-2018

4.3 Anketa në lidhje me kriminalitetin e jakës së bardhë

Për të arritur objektivin e punimit është studiuar literatura ekzistuese për krimin ekonomik dhe atë që përfshin krimin e “*jakave të bardha*” dhe konceptet kryesore teorike në këtë fushë. Në mënyrë të veçantë, nga studimi i literaturës janë nxjerrë qëndrimet e ndryshme për kuptimin e krimit ekonomik, karakteristikat kryesore dhe aspektet kriminologjike të tij, si dhe elementet dhe karakteristikat e përbashkëta që përfshijnë në sferën e kriminalitetit ekonomik edhe korrupsionin. Mbi këtë bazë janë identifikuar konceptet orientuese mbi të cilat mbështetet trajtimi i çështjeve në punim, mbledhja e të dhënave dhe arritja e përfundimeve.

Fenomenet dhe dukuritë e dëmshme shoqërore mund të parandalohen dhe luftohen në mënyrë efektive vetëm nëse më parë hulumtohen e studiohen në mënyrë të gjithanëshme. Thënë ndryshe, shoqëria e organizuar dhe juridikisht e rregulluar, formave të ndryshme të patologjisë shoqërore, siç është kriminaliteti, mund t’i kundërvihet me ndërmarrjen e masave adekuate preventive e represive, vetëm kur paraprakisht të jenë studiuar shkencërisht dimensionet, vëllimi, trajtat e paraqitjes, rrethanat që i shkaktojnë ato etj. Ky studim është bazuar në hulumtimin e krimit të organizuar pikërisht të kriminalitetit ekonomik (krimi i jakave të bardha).

4.4. Vendndodhja / Mbulimi

Anketa do të realizohet me qytetarë të Tetovës nëpërmjet GOOGLE.forms shkaku pandemisë COVID-19 rezultatet do të përpunohen me tabela dhe grafikone.

- Participant:60
- Vendndodhja: Tetove dhe Shkup

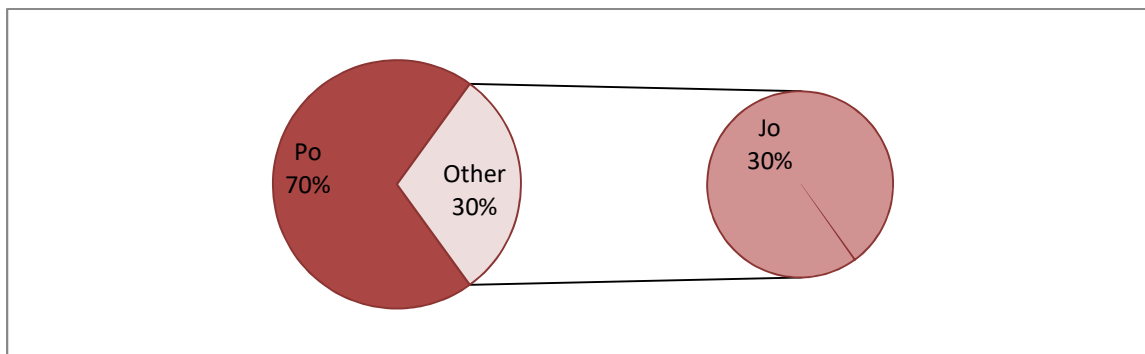
4.4.1 Pyetje e anketës

- A jeni të mendimit se: Krimi i jakës së bardhë lidh personat publik që ushtrojnë funksionet publike?
- A jeni të mendimit se: Çdo vlerësim i marrëdhënies midis krimit dhe klasës shoqërore si bartës i tij pengohet seriozisht nga fakti se kursi zyrtar i punëve të kryera nga kriminelë profesionistë që zënë një pozitë të lartë socio-ekonomike jepet vetëm në raste të rralla?
- Pyetja nr.1 A jeni të mendimit se ekziston krimi i jakës së bardhë në RMV?

- Pyetje nr.2 sipas jush cilat janë përgjegjësitë e funksionit të auditimit në lidhje me zbulimin e krimit të jakës së bardhë?
- Pyetja nr.3 Sipas jush cilët janë mjetet më të zakonshme për zbulimin e krimit të jakës së bardhë?
- Pyetja nr.4 sipas jush A janë këto gjetje në përputhje me pikëpamjet e paraqitura në literaturën dhe hulumtimet ekzistuese mbi çështjen?
- Pyetja nr.5.Nëse jo, cilat janë implikimet për funksionin e auditimit të këtyre gjetjeve?

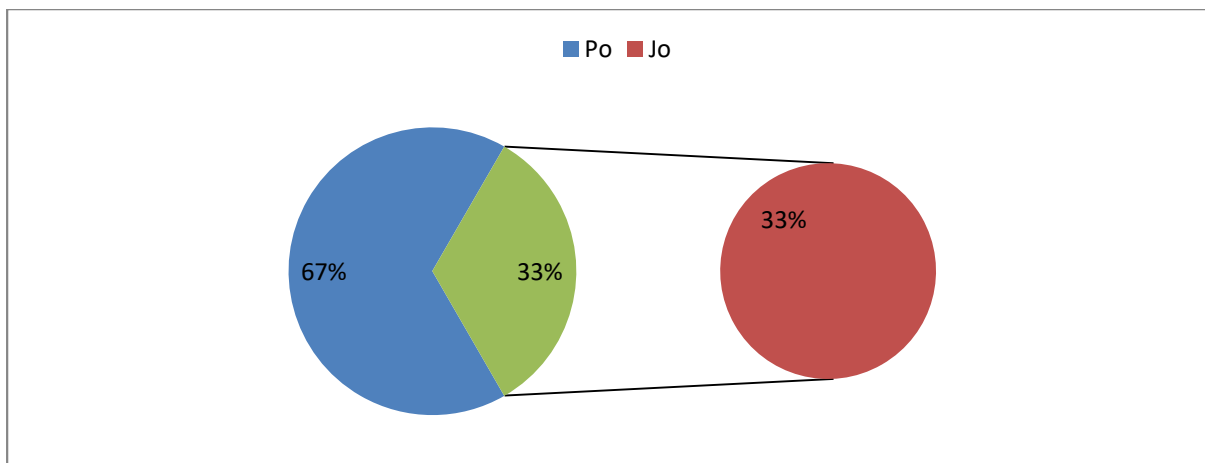
4.5 Interpretimi dhe paraqitja e rezultateve nga pyetësi i realizuar

- A jeni të mendimit se: Krimi i jakës së bardhë lidh personat publik që ushtrojnë funksionet publike?

Grafikoni 1. A jeni të mendimit se: Krimi i jakës së bardhë lidh personat publik që ushtrojnë funksionet publike?

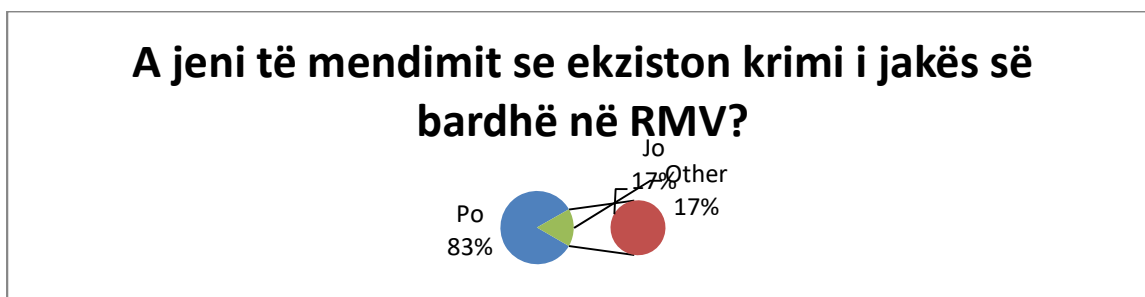
Sipas këtij grafikoni kuptojmë se hipoteza e parë punimi tonë të masterit është aprovuar pra, Krimi i jakës së bardhë lidh personat publik që ushtrojnë funksionet publike. Nga ky grafikon shikojmë 70% kanë deklaruar se po janë të mendimit se krimi i jakës së bardhë lidh personat public kurse 30% kanë deklaruar se Jo.

Grafikoni 2. A jeni të mendimit se: Çdo vlerësim i marrëdhënies midis krimit dhe klasës shoqërore si bartës i tij pengohet seriozisht nga fakti se kursi zyrtar i punëve të kryera nga kriminelë profesionistë që zënë një pozitë të lartë socio-ekonomike jepet vetëm në raste të rralla?

Sipas këtij grafikoni kuptojmë se secili vlerësimi i marrëdhënies midis krimit dhe klasës shoqërore si bartës i tij pengohet seriozisht nga fakti se kursi zyrtar i punëve të kryera nga kriminalet profesionis kanë zënë pozita të larta socio ekonomike. Po ashtu theksojme se mbi 67% kanë deklaruar dhe pohuar të njëjtën gjë.

A mendoni se ekziston krimi i jakës së bardhë në RMV?

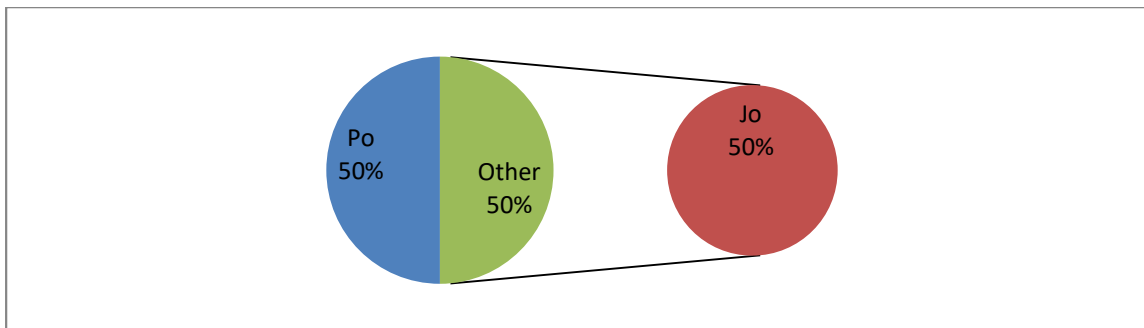

Grafikoni 3. A jeni të mendimit se ekziston krimi i jakës së bardhë në RMV?

Sipas këtij grafikoni kuptojme se ekzsiton krimi i jakës së bardhë në RMV.

A jeni të mendimit se ekziston ryshfeti ne vendet e punës?

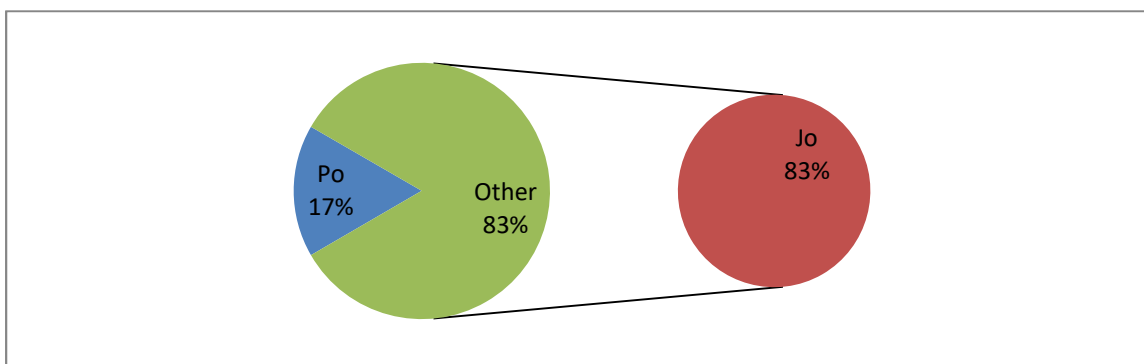
Sipas këtij grafikoni kuptojmë se ekziston krimi i jakës së bardhë në vendin tone këtë e vërtetojnë 83% e të anketuarëve

Grafikoni 4. A jeni të mendimit se ekziston ryshfeti ne vendet e punës?

Sipas këtij grafikoni kuptojme se 50% e të anketuarëve kanë deklaruar se ekziston ryshfeti në vendet e punës. Kurse 50% kanë deklaruar se jo.

A keni hasur në pastrim parash?

Grafikoni 5. A keni hasur në pastrim parash?

Jo deri më tani jo nuk kam hasur në pastrim parash. Kanë vlerësuar 83% e respondenëve.

PËRFUNDIMI

Krimi i jakës së bardhë është një veprim kriminal që lind nga mundësitë e krijuara nga pozita shoqërore e personit, veçanërisht nga profesioni i tyre. Krimi i bardhë është i rëndësishëm sociologjikisht për shkak të perceptimit se kriminelët e bardhë kanë tendencë të jenë të klasës së mesme dhe të mesme dhe për shkak të paragjytimeve të klasës në sistemin e drejtësisë penale, krimet e tyre përgjithësisht konsiderohen si më pak serioze dhe më pak të meritueshme e dënimit.

Shembuj të krimit të bardhë përfshijnë kostot e mbushjes së llogarisë, përvetësimet, mashtrimet tatimore, reklamat e rreme, dhe përdorimin e tregtimit të brendshëm në tregtinë e

bursës. Gjatë punimi të temës së magistraturës kam hasur në disa problematika të cilat kam dashur që ti shqyrtoj.

Në fund erdha në përfundim se krimi i jakës së Bardhë është krim i cili ekziston në vendin tonë dhe është shumë i përhapur me degët e tij. Nëse e shikojmë në aspekte të ndryshme krimi i jakës së bardhën ushtron një ndikimin negative mbi shoqërinë tonë. Krahas ndikimit negative që ka gjithashtu ka edhe vlerësim dhe poshtërim të ushtrimit të detyrës.

Sipas vlerësimit tim nëpërmjet përgjigjeve të respondentëve kam vërtetuar se hipotezat gjenerale të punimit janë aprovuar. Dmth pohimi i tyre mbi 50% pozitivitet ka deklaruar se krimi i jakës së bardhë i lidh personat public që usht Çdo vlerësim i marrëdhënies midis krimit dhe klasës shoqërore si bartës i tij pengohet seriozisht nga fakti se kursi zyrtar i punëve të kryera nga kriminelë profesionistë që zënë një pozitë të lartë socio-ekonomike jepet vetëm në raste të rralla. rojnë funksionet publike dhe gjithashtu hipoteza e dytë është aprovuar se Çdo vlerësim i marrëdhënies midis krimit dhe klasës shoqërore si bartës i tij pengohet seriozisht nga fakti se kursi zyrtar i punëve të kryera nga kriminelë profesionistë që zënë një pozitë të lartë socio-ekonomike jepet vetëm në raste të rralla.

Punimi i magistraturës me një flaë plotësoi kriterreti e tij dhe analiziminë e rrymave të kërkimit të cilat kanë shpjeguar dukurinë individuale. Teoritë e sjelljes së krimit të jakave të bardha kanë qenë teori të vetëkontrollit dhe teori të ekuilibrit të kontrollit.

Qëllimi i këtij punimi është hartimi i faktorëve që kontribuojnë në rritjen e stimuljeve dhe presioneve për të kryer mashtrim dhe faktorët që kanë lejuar mashtrimin që të ndodh. Theksojmë se Krimi i jakës së bardhë është discipline e re shkencore e cila përfshin dhe analizon çështjet themelore që kanë të bëjnë me vetë krimin e jakës së bardhë, si një ndër format e manifestimit të kriminalitetit të shtresave të larta në pushtet, të cilët shtresa dhe individ ushtrojnë pozita të larta në shumë segmente të pushtetit politik, ekzekutiv, gjyqësor, ekonomik etj.

Krimi i organizuar sot paraqet kërcënimin më të madh për civilizimin njerëzor ,rrënon dhe shkel të drejtat themelore dhe liritë njerëzore, si dhe paraqitet si kërcënim imanent për funksionimin dhe zhvillimin e sistemit shoqëror politik, kështu duke krijuar dhe shtuar pasigurinë e individit dhe të shoqërisë në përgjithësi dhe duke rrezikuar sigurinë nacionale.

Po ashtu theksojmë se Korrupsioni është në qendër të vëmendjes së shoqërive të sotme pikërisht për shkak të rëndësisë dhe gjerësisë së pasojave të dëmshme që shkakton. Pasojat e

korupsionit janë komplekse dhe prekin në mënyrë të ndërthurur individët dhe shoqërinë, direkt dhe indirekt, në të gjitha sferat: ekonomike, sociale dhe politike.

Deklarojmë Krimi i jakës së bardhë është një veprim kriminal që lind nga mundësitë e krijuara nga pozita shoqërore e personit, veçanërisht nga profesioni i tyre.

Krimi i bardhë është i rëndësishëm sociologjikisht për shkak të perceptimit se kriminelët e bardhë kanë tendencë të jenë të klasës së mesme dhe të mesme dhe për shkak të paragjytimeve të klasës në sistemin e drejtësisë penale, krimet e tyre përgjithësisht konsiderohen si më pak serioze dhe më pak të meritueshme e dënimit.

Statistikat e krimeve japin informacion mbi veprat penale, autorë të veprave penale, persona të dëmtuar, procedimet penale, persona të pandehur dhe të dhëna mbi të burgosurit. Në vitin 2019, janë evidentuar gjithsej 35.210 vepra penale, 2,2 % më shumë, krahasuar me vitin 2018. Në 2019, në raport me popullsinë, janë evidentuar 123,4 vepra penale për 10 mijë banorë, nga 120,2 vepra që ishin në vitin 2018.

Nga të dhënat statistikore të mbledhura nga Gjykata Themelore e Tetovës rezulton se në vitin 2014, janë gjykuar nga Gjykatat e Shkallës së Parë 242 persona dhe janë dënuar 195 persona, ndërkohë që nga Gjykata e Apelit Shkup janë gjykuar 171 persona dhe janë dënuar 103 persona.

Nga analiza e këtyre shifrave konstatohet një trend në rritje si në numrin e personave të gjykuar ashtu edhe në numrin e personave të dënuar nga të dy shkallët e gjyqësorit. Për vitin 2015, është bërë ndryshimi i tabelës së matjeve të rritjes së luftës kundër Korupsionit dhe në vend të personave të gjykuar, është kërkuar numri i personave të shpallur të pafajshëm nga ana e Gjykatave në shkallë vendi për këto vepra penale.

Në këtë vit, rezulton se janë shpallur të pafajshëm nga Gjykata e Tetovës 138 persona dhe janë dënuar 626 persona, ndërkohë që nga Gjykatat e Apelit Shkup janë shpallur të pafajshëm 115 persona dhe janë dënuar 286 persona.

Për vitin 2016 nga Gjykata e Tetovës janë shpallur të pafajshëm 164 persona dhe janë dënuar 701 persona, ndërkohë që nga Gjykata e Shkupit janë shpallur të pafajshëm 143 persona dhe janë dënuar 314 persona.

Nga **Gjykata e Apelit-Shkup** janë shpallur të pafajshëm 10 persona dhe janë dënuar 16 persona. Për vitin 2018 nga Gjykata e Tetovës janë shpallur të pafajshëm 16 persona dhe janë

dënuar 294 persona, ndërkohë që nga Gjykata e Shkupit janë shpallur të pafajshëm 164 persona dhe janë dënuar 285 persona.

Në total për gjithë vitin 2018, rezulton se në Tetovë janë gjykuar një numër i madh personash dhe janë dënuar 294 persona, në Shkup janë një numër i madh personash dhe janë dënuar 285 persona. Në Gjykatën e Shkupit janë shpallur të pafajshëm 2 persona dhe janë dënuar 4 persona.

Krahasimi në përqindje për pesë vitet e fundit për personat e dënuar në lidhje me veprat penale të Korrupsionit, është si më poshtë:

1. Në vitin 2014 janë dënuar 195 persona në shkallën e parë të gjykimit (një rritje prej 34 % në vitin 2018)
2. Në vitin 2015 janë dënuar 626 persona në shkallën e parë të gjykimit (një ulje prej 53 % në vitin 2018).
3. Në vitin 2016 janë dënuar 701 persona në shkallën e parë të gjykimit (një ulje prej 58 % në vitin 2018).
4. Në vitin 2017 janë dënuar 570 persona në shkallën e parë të gjykimit (një ulje prej 48 % në vitin 2018).

Krimi i jakës së bardhë lidh personat publik që ushtrojnë funksionet publike. Shikojmë 70% kanë deklaruar se po janë të mendimit se krimi i jakës së bardhë lidh personat public kurse 30% kanë deklaruar se Jo. kuptojmë se secili vlerësimi i marrëdhënies midis krimit dhe klasës shoqërore si bartës i tij pengohet seriozisht nga fakti se kursi zyrtar i punëve të kryera nga kriminalet profesionis kanë zënë pozita të larta socio ekonomike. Po ashtu theksojme se mbi 67% kanë deklaruar dhe pohuar të njëjtën gjë. eri më tani jo nuk kam hasur në pastrim parash. Kanë vlerësuar 83% e respondenëve.

BIBLIOGRAFIA

- Agnew, R. (1995). The contribution of social-psychological strain theory to the explanation of crime and delinquency. In F. Adler and W. Laufer (Eds.), The Legacy of Anomie Theory, Advances in Criminological Theory, Volume 6. New Brunswick, NJ: Transaction.
- Arben Hoti, Psikologjia e personalitetit, Tiranë, 2012
- Bačić, Opšti pogled na krivično pravnu problematiku delikta nasilija, Prosveta, 1989

- Bashkim Dr.Selmani & Mevledin Dr.Mustafi “Sistemet e sigurisë-sisteme security”- Shtëpia Botuese Furkan ISM, Shkup, 2016
- Bergqvist, Martin. 2000. Ekonomisk brottslighet: en genomgång av begreppet. Stockholms Universitet, Kriminologiska Institutionen. (anglisht: Economic Crime: a review of the concept. Stockholm University, Department of Criminology).
- Bernama. Retrieved from <http://www.insuranceonline.my/2009/06/white-collar-crimes-accounted-for-rm788-mil-losses-last-year-igp/>
- Biznesi, korrupsioni dhe krimi në Ballkanin Perëndimor: Ndikimi i ryshfetit dhe krimeve të tjera në sipërmarrjen private, UNODC (2013)
- Borisllav Petroviq & Bojan Dobovshek, Rrjeti i krimit të organizuar, Sarajevë, Fakulteti Juridik , Universiteti i Sarajevës, 2007
- Brightman, H.J. (2009), Today’s White-Collar Crime: Legal, Investigative, and Theoretical Perspectives, Routledge, New York, NY.
- Council of Europe (Multidisciplinary Group on Corruption). 1996. Programme of Action Against Corruption. Strasbourg, 9 October 1996
- Cunningham, William C.; Gross, Philip J. & Nugent, Hugh. 1978. Economic Crime: Literature Analysis.(Prepared for the National Economic Crime Project U.S. Department of Justice).
- Dr.Slobodanka Konstantinović i Dr. Vesna Nikolić-Ristanović, Veper e c ituar, fq.151
- Draft online, Maqedoni e V: Rreth 400 mijë qytetarë kanë dhënë ryshfet më 2019, mundesuar nga: <https://lajmpress.org/maqedoni-e-v-rreth-400-mije-qytetare-kane-dhene-ryshfet-me-2019-2/>
- Draft, Libri Kriminologjia, mundesuar nga: <https://www.slideshare.net/dritashala/kriminologjia-18679197>
- Edelhertz, H., 1970. The nature, impact and prosecution of white-collar crime. Washington, DC: U.S. Department of Justice, National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice. Garoupa, N., 2007. Optimal law enforcement and criminal organization. Journal of Economic Behavior & Organization, Vol. 63, pp. 461-474.
- Fabian Zhilla Besfort Llamallari, Vlersimi i riskut të krimit të organizuar në Shqipëri, Tiranë 2015

- Global Financial Integrity., 2011. Illicit financial flows from developing countries: 2000-2009. Washington, DC: Kar &Curcio. Gottschalk, P., 2010. Theories of financial crime. Journal of Financial Crime, Vol. 17, No. 2, pp. 210-222.
- Hansen, L.L. (2009), "Corporate financial crime: social diagnosis and treatment", Journal of Financial Crime, Vol. 16 No. 1
- Hansen, L.L., 2009. Corporate financial crime: Social diagnosis and treatment. Journal of Financial Crime, Vol. 16, No. 1, pp. 28- 40.
- Ilter, C., 2009. Fraudulent money transfers: A case from Turkey. Journal of Financial Crime, Vol. 16, No. 2, pp. 125-136. KPMG., 2005.
- Ismail Zejneli, E drejta penale pjesa e posaçme, Tetovë, 2007
- Ismet Saliu, E drejta penale –pjesa e posaçme, Prishtinë, 2012
- Jovan Ciric in THE FIGHT AGAINST ORGANISED CRIME IN SERBIA From the Existing Legislation to a Comprehensive Reform Proposal Belgrade 2008
- Kambovski Vlado, Kalajdziev Gordan, Zikov Sterjo, Mitreska Iskra, "Konfiskimi dhe Masat e Përkohshme: Harmonizimi i Ligjit të Brendshëm me Standardet Ndërkombëtare", Revista Maqedonase e së Drejtës Penale dhe Kriminologjia, viti 2013
- Klaus von Lampe, 'The interdisciplinary dimensions of the study of organized crime', in Trends in Organized Crime, Vol. 9, No. 3, 2006,
- Klitgaard, Robert; MacLean-Abaroa, Ronald & Parris, H.Lindsey. 2000. *Corrupt cities: a practical guide to cure and prevention*. Oakland: Institute for Contemporary Studies, Washington DC: World Bank Institute.
- Konventa e Kombeve të Bashkuara Kundër Korrupsionit, 2003, e ratifikuar me Ligjin nr.9492, datë 13.3.2006.
- KPMG fraud survey 2004 report. Kuala Lumpur: KPMG. KPMG., 2009. KPMG Malaysia fraud survey report 2009. Kuala Lumpur: KPMG.
- Lim, H.S., 2005. White-collar crime in Malaysia. Retrieved from <http://rmpckl.rmp.gov.my/Journal/BI/whitecollarcrime.pdf>
- Merry Morash, 'Gangs, groups and delinquency', in British Journal of Criminology, Vol. 23, No. 4, 1989

- Merton, R. K. (1964). Anomie, anomia, and social interaction: Contexts of deviant behavior. In Clinard, M. B. (Ed.), *Anomie and Deviant Behavior: A Discussion and Critique*. New York: Free Press
- Mičo Bošković; “Krimina listič ka metodika I” , Po lic iska Akademija, Beograd 1998, fq.287
- Mirza Smajlić, Krimi i organizuar në Bosnje dhe Hercegovinë, Sarajevë, Fakulteti i shkencave Politike-Universiteti i Sarajevës
- Naicker, K., 2006. White-collar crime in South Africa. (Unpublished doctoral dissertation). University of Johannesburg, Johannesburg. PricewaterhouseCoopers., 2009. Global economic crime survey – November 2009. Retrieved from http://www.pwc.com/en_GX/gx/economic-crime-survey/pdf/global-economic-crime-survey-2009.pdf
- Nazmi Maliqi, Proceset e integritetit euroatlantik dhe Republika e Maqedonisë, Tetovë 2008
- Puah, C.H., Voon, S.L. and Entebang, H., 2009. Factors stimulating corporate crime in Malaysia. *Economics, Management, and Financial Markets*, Vol. 4, No. 3, pp. 87-99.
- RM2mil traced., 2011, April 9. The Star, p. N1.
- Romney, M.B., Albrecht, W.S. and Cherrington, D.J., 1980. Red-flagging the white-collar criminal. *Management Accounting*, Vol. 61, pp 51-57.
- Ragip Halili, Kriminologjia, Prishtinë, 2016
- Ragip Halili, Viktimiologjia, Prishtinë, 2014
- Rexhep Gashi, Krimi i jakave të bardha, Prishtinë, 2006
- Rexhep Gashi, Krimi i Jakës së Bardhë, Prishtinë 2012
- Rexhep Gashi, Krimi i organizuar, Prishtinë, 2004
- Rose-Ackerman, Susan. 2006. Introduction and overview. *International handbook on the Economics of corruption*. Përgatitës Susan Rose-Ackerman. Edward Elgar Publishing Limited
- S. Pihler, Drejt konceptit bashkëkohor të kriminalitetit ekonomik, Problemet aktuale të shkatërrimit të kriminalitetit, Instituti për hulumtime sociologjike dhe kriminologjike, Beograd, 1993, f.35-38 Leksikoni kriminologjik

- Sally S. Simpson, *The Criminology of White-Collar Crime*, Hebrew University, Jerusalem, Israel; George Mason University, Manassas, VA
- Seetharaman, A., Senthilvelmurugam, M. and Periyamayagam, R., 2004. Anatomy of computer accounting frauds. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 19, No. 8, pp. 1055-1072.
- Smith, M., Omeear, N.H., Idris, I.Z. and Baharuddin, I., 2005. Auditors' perception of fraud indicators – Malaysian evidence. *Managerial Auditing Journal*, Vol. 20, No. 1, pp. 73-82. White-collar crimes accounted for RM788 mil losses last year – IGP., 2009, June 19.
- Sutherland, Edwin Hardin (1949). *White Collar Crime*. New York: Dryden Press
- Vasilika Dr. Hysi, "Kriminologjia", Tiranë: Kristalina-KH 2005
- Vasilika Hysi, *Kriminologjia*, Tiranë, 2005
- Věra Stojarová, (2007). *Organized Crime in the Western Balkans Research Project 'Political Parties and Representation of Interests in Contemporary European Democracies'* (code MSM0021622407
- Vesel Latifi, *Politika kriminale*, Prishtine, 2004
- Vesel Latifi, *vepra Kriminalistika*, Prishtinë 2009
- Veton Vula, *Kriminaliteti i organizuar*, Prishtinë, 2018
- Vlado Kambovski&Ismail Zejneli, *E drejta penale*, Tetovë, 2018
- Waring, E., Weisburd, D., and Chayet, E. (1995). White-collar crime and anomie." In F. Adler and W. S. Laufer (Eds.), *The Legacy of Anomie Theory*, *Advances in Criminological Theory*, Volume 6. New Brunswick, NJ: Transaction
- Zamir Pode, *Krimi I organizuar*, Tiranë, 1998